

KODEKS ETYKI RADCY PRAWNEGO

Komentarz

redakcja Włodzimierz Chróścik

Włodzimierz Chróścik, Sławomir W. Ciupa
Tomasz Jaroszyński, Tomasz Korpusiński
Anna Machnikowska, Anna Sękowska, Paweł Skuczyński

Wolters Kluwer

KODEKS ETYKI RADCY PRAWNEGO

Komentarz

redakcja Włodzimierz Chróścik

Włodzimierz Chróścik, Sławomir W. Ciupa
Tomasz Jaroszyński, Tomasz Korpusiński
Anna Machnikowska, Anna Sękowska, Paweł Skuczyński

KOMENTARZE

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2025

Stan prawny na 1 marca 2025 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Tomasz Pietrzykowski

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

JustLuk

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do poszczególnych części Kodeksu napisali:

Włodzimierz Chróścik: preambuła

Sławomir W. Ciupa, Anna Sękowska: dział III rozdz. 3 i 5, dział V

Tomasz Jaroszyński: działy I, II, VII

Tomasz Korpusiński, Paweł Skuczyński: dział III rozdz. 4 i 7, dział IV

Anna Machnikowska, Paweł Skuczyński: dział III rozdz. 1

Anna Sękowska: dział III rozdz. 6, dział VI

Paweł Skuczyński: dział III rozdz. 2

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-514-3

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wstęp	13
Uchwała Nr 884/XI/2023 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z 7 lutego 2023 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego	15
KODEKS ETYKI RADCY PRAWNEGO (TEKST UJEDNOLICONY)	
Preambuła	17
Dział I. Postanowienia ogólne	23
Dział II. Podstawowe zasady wykonywania zawodu oraz wartości i obowiązki etyczne radcy prawnego	71
Dział III. Wykonywanie zawodu	176
Rozdział 1. Tajemnica zawodowa	176
Rozdział 2. Zajęcia niedopuszczalne oraz konflikt interesów	237
Rozdział 3. Informowanie o wykonywaniu zawodu oraz pozyskiwanie klientów	294
Rozdział 4. Wynagrodzenie radcy prawnego oraz środki klienta	359
Rozdział 5. Wolność słowa i pisma	389
Rozdział 6. Wspólne wykonywanie zawodu	439
Rozdział 7. Świadczenie pomocy prawnej na rzecz osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej	447
Dział IV. Stosunek do klienta	454
Dział V. Stosunek do sądów i urzędów	509

Dział VI. Stosunki pomiędzy radcami prawnymi	525
Dział VII. Stosunki radcy prawnego z samorządem	559
Akty prawne	
Kodeks etyki radcy prawnego	631
Uchwała Nr 124/XI/2022 Krajowej Rady Radców Prawnych z 3 grudnia 2022 r. w sprawie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego	645
Ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 499)	655
Ustawa z 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2020 r. poz. 823)	695
Bibliografia	711
Wykaz aktów prawnych	721
O autorach	727

Wykaz skrótów

Akty prawne

- dyrektywa 77/249/EWG – dyrektywa Rady 77/249/EWG z 22.03.1977 r. mająca na celu ułatwienie skutecznego korzystania przez prawników ze swobody świadczenia usług (Dz.Urz. UE L 78, s. 17, ze zm.)
- dyrektywa 98/5/WE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 98/5/WE z 16.02.1998 r. mająca na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w państwie członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji zawodowych (Dz.Urz. UE L 77, s. 36, ze zm.)
- dyrektywa 2000/31/WE – dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 8.06.2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym) (Dz.Urz. UE L 178, s. 1, ze zm.)
- dyrektywa 2006/123/WE – dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L 376, s. 36)
- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284)
- KEA – Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej) uchwalony przez Naczelną Radę Adwokacką 10.10.1998 r. (uchwała nr 2/XVIII/98)
- KERP – Kodeks Etyki Radcy Prawnego będący załącznikiem do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22.11.2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego

- KERP z 2007 r. – Kodeks Etyki Radcy Prawnego będący załącznikiem do uchwały nr 5/2007 VIII Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 10.11.2007 r. w sprawie uchwalenia Kodeksu Etyki Radcy Prawnego
- Kodeks Etyki CCBE – Kodeks Etyki Prawników Europejskich przyjęty przez Radę Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy (CCBE) w dniu 28.10.1988 r. (ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- KPP – Karta Praw Podstawowych UE (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.)
- k.k.s. – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2024 r. poz. 628 ze zm.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r. poz. 1465 ze zm.)
- k.p.a. – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r. poz. 46)
- k.p.k. z 1969 r. – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.) – nie obowiązuje
- k.p.w. – ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2024 r. poz. 977 ze zm.)
- k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
- k.w. – ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2023 r. poz. 2119 ze zm.)
- nowelizacja z 2022 r. – uchwała nr 1/2022 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 8.07.2022 r. w sprawie zmiany Kodeksu Etyki Radcy Prawnego
- o.p. – ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2025 r. poz. 111)
- p.k.e. – ustawa z 12.07.2024 r. – Prawo komunikacji elektronicznej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1221)

- p.p.s.a. – ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2024 r. poz. 935 ze zm.)
- pr. adw. – ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 1564 ze zm.)
- pr. przeds. – ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.)
- p.u.s.p. – ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.)
- regulamin aplikacji – Regulamin odbywania aplikacji radcowskiej będący załącznikiem do uchwały nr 90/VII/2009 KRRP z 17.10.2009 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu odbywania aplikacji radcowskiej
- regulamin doskonalenia zawodowego – uchwała KRRP nr 209/X/2020 z 24.10.2020 r. w sprawie Regulaminu zasad wypełniania obowiązku doskonalenia zawodowego przez radców prawnych
- regulamin działania wizytatorów – uchwała nr 112/VII/2010 KRRP z 30.01.2010 r. – Regulamin zakresu i trybu działania oraz zasad wynagradzania wizytatorów
- regulamin samorządu – Regulamin działalności samorządu radców w prawnych i jego organów będący załącznikiem do uchwały 34/VII/2008 KRRP z 26.09.2008 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu działalności samorządu radców prawnych i jego organów
- regulamin wykonywania zawodu radcy – Regulamin wykonywania zawodu radcy prawnego stanowiący załącznik do uchwały nr 124/XI/2022 KRRP z 3.12.2022 r.
- r.o.c.r.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1935 ze zm.)
- RODO – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1)
- rozporządzenie MAR – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 596/2014 z 16.04.2014 r. w sprawie nadużyć na rynku (rozporządzenie w sprawie nadużyć na rynku) oraz uchylające dyrektywę 2003/6/WE Parlamentu Europejskiego i Rady i dyrektywy Komisji 2003/124/WE, 2003/125/WE i 2004/72/WE (Dz.Urz. UE L 173, s. 1, ze zm.)

- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 1)
- uchwała nr 10/2010 – uchwała nr 10/2010 IX Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 6.11.2010 r. w sprawie zasad przeprowadzania wyborów do organów samorządu radców prawnych, liczby członków tych organów oraz trybu ich odwoływania, a także podejmowania uchwał przez organy samorządu
- u.d.p. – ustawa z 5.07.1996 r. o doradztwie podatkowym (Dz.U. z 2021 r. poz. 2117)
- u.d.p.p.w. – ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2024 r. poz. 1491 ze zm.)
- u.n.p.p. – ustawa z 5.08.2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1534)
- u.p.k. – ustawa z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta (Dz.U. z 2024 r. poz. 1796)
- u.p.n.p.r. – ustawa z 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 845)
- u.p.p.p. – ustawa z 1.03.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. z 2023 r. poz. 1124 ze zm.)
- u.p.z. – ustawa z 5.07.2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2020 r. poz. 823)
- u.r.pr. – ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 499)
- u.r.t. – ustawa z 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1722 ze zm.)
- u.s.c. – ustawa z 21.11.2008 r. o służbie cywilnej (Dz.U. z 2024 r. poz. 409)
- u.ś.u.d.e. – ustawa z 18.07.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz.U. z 2024 r. poz. 1513 ze zm.)
- u.z.n.k. – ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1233)
- u.z.u.p.z. – ustawa z 6.03.2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2025 r. poz. 89)

Czasopisma i publikatory

- AUW PPIA – Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji
- OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
- OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
- PiP – Państwo i Prawo
- RPEiS – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
- R.Pr. – Radca Prawny

Inne

- KEiWZ – Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu
- KRRP – Krajowa Rada Radców Prawnych
- KZRP – Krajowy Zjazd Radców Prawnych
- OIRP – Okręgowa Izba Radców Prawnych

Wstęp

W preambule Kodeksu Etyki Radcy Prawnego czytamy:

„Radca prawny, wykonując w sposób samodzielny i niezależny zawód zaufania publicznego, służy dobru osób, których prawa i wolności zostały mu powierzone w celu ochrony. Pełni swoją misję społeczną z poszanowaniem obowiązków wobec demokratycznego społeczeństwa, zawodu radcy prawnego oraz wymiaru sprawiedliwości. Zawód radcy prawnego, podlegający ochronie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i zorganizowany na zasadzie samorządu, stanowi jedną z gwarancji praworządności. Jest to zawód respektujący ideały i obowiązki etyczne jego wykonywania, przyczyniające się do godnego i uczciwego świadczenia pomocy prawnej”.

To niezwykle istotne słowa, które oddają istotę etosu naszej profesji.

Kodeks Etyki Radcy Prawnego to akt o fundamentalnym znaczeniu – najważniejszy drogowskaz, który wyznacza standardy postępowania zarówno dla radców prawnych, jak i dla aplikantów. Określa, jak należy wykonywać ten zawód zaufania publicznego, aby być wzorem najwyższego profesjonalizmu i rzetelności.

Rozważając praktyczne zastosowanie zasad etyki zawodowej, musimy pamiętać, że to właśnie one, obok wiedzy, doświadczenia i umiejętności, stanowią kluczowy wyróżnik profesjonalizmu radców prawnych. Przestrzeganie norm etycznych nie tylko gwarantuje rzetelność i uczciwość w świadczeniu pomocy prawnej, ale także kształtuje wizerunek całego środowiska zawodowego. Dbłość o najwyższe standardy etyczne pozwala sprostać wyzwaniom, które niesie ze sobą dynamicznie zmieniający się i coraz bardziej wymagający rynek usług prawnych.

Z dużą satysfakcją oddaję w Państwa ręce **Komentarz do Kodeksu Etyki Radcy Prawnego**, opracowany przez zespół ekspertów specjalizujących się w problematyce wykonywania zawodu oraz etyki radców prawnych. Autorzy, łącząc praktyczne spojrzenie na wyzwania codziennej pracy

radców prawnych z pogłębioną analizą dogmatyczną, uwzględniają znaczenie etyki w kontekście systemu pomocy prawnej.

Komentarz w przystępny i rzeczowy sposób objaśnia istotę oraz zakres zastosowania norm etycznych. Jestem przekonany, że zawarte w nim analizy i wskazówki okażą się cennym wsparciem w rozwiązywaniu problemów pojawiających się w praktyce zawodowej. Mam nadzieję, że publikacja spotka się z życzliwym przyjęciem Czytelników i stanie się nie tylko źródłem wiedzy dla aplikantów radcowskich, lecz także użytecznym narzędziem dla wszystkich radców prawnych. Wierzę, że przyczyni się do budowania zaufania oraz umacniania wysokich standardów relacji z klientami.

Włodzimierz Chróścik
Prezes
Krajowej Rady Radców Prawnych

UCHWAŁA Nr 884/XI/2023

PREZYDIUM KRAJOWEJ RADY RADCÓW PRAWNYCH

z 7 lutego 2023 r.

w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego

Na podstawie § 59a Regulaminu działalności samorządu radców prawnych i jego organów stanowiącego załącznik do uchwały Nr 34/VII/2008 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 26 września 2008 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu działalności samorządu radców prawnych i jego organów, uchwala się, co następuje:

§ 1. Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych ogłasza w załączniku do niniejszej uchwały tekst jednolity Kodeksu Etyki Radcy Prawnego stanowiącego załącznik do uchwały Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, uwzględniający zmiany wprowadzone uchwałą Nr 1/2022 Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 8 lipca 2022 r. w sprawie zmiany Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

KODEKS ETYKI RADCY PRAWNEGO¹

(TEKST UJEDNOLICONY²)

Preambuła

Włodzimierz Chróścik

Radca prawny wykonując w sposób samodzielny i niezależny zawód zaufania publicznego, służy dobru osób, których prawa i wolności zostały mu powierzone w celu ochrony. Pełni swoją misję społeczną z poszanowaniem obowiązków wobec demokratycznego społeczeństwa, zawodu radcy prawnego oraz wymiaru sprawiedliwości. Zawód radcy prawnego podlegający ochronie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i zorganizowany na zasadzie samorządu stanowi jedną z gwarancji praworządności. Jest to zawód respektujący ideały i obowiązki etyczne jego wykonywania, przyczyniające się do godnego i uczciwego świadczenia pomocy prawnej.

1. Preambuła to część wstępu aktu normatywnego, zazwyczaj o uroczystym charakterze, odnosząca się do okoliczności i motywów jego ustanowienia. Zamieszczanie w aktach normatywnych preambuły nie jest regułą i poprzedza się nią przede wszystkim przepisy aktów o szczególnej doniosłości. Pojawia się więc ona w Konstytucji RP oraz jedynie niektórych ustawach. Istnienie preambuły w KERP świadczy zatem o wysokiej randze nadawanej temu aktowi przez samorząd zawodowy i środowisko radców prawnych.
2. W naukach prawnych przez wiele lat toczył się spór o istotę i funkcję preambuł (zob. m.in. M.E. Stefaniuk, *Preambuła aktu normatywnego w doktrynie*

¹ Kodeks Etyki Radcy Prawnego stanowi załącznik do uchwały Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22.11.2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

² Opracowany na podstawie załącznika do uchwały Nr 884/XI/2023 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z 7 lutego 2023 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego. Uwzględnia zmiany wprowadzone uchwałą Nr 1/2022 Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 8.07.2022 r. w sprawie zmiany Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, która weszła w życie z dniem 1.01.2023 r.

oraz w procesie stanowienia i stosowania polskiego prawa w latach 1989–2007, Lublin 2009; opracowanie *Preambuła Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego” 2009/32; G. Kosiorowski, *Normatywny charakter aktu prawnego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, PIP 2010/9).

W sposób najbardziej syntetyczny podsumował go Sąd Najwyższy, stwierdzając, że „Jakkolwiek znaczenie preambuły i jej funkcje w doktrynie prawa istotnie rodzi wyraźnie pewne kontrowersje, to nie ma jednak podstaw do deprecjonowania znaczenia tej części aktu prawnego. Generalnie doktryna a także judykatura są zgodne, co do tego, że preambuła jest integralną częścią aktu normatywnego, do której są stosowane takie same rygory co do procedury uchwalania czy zmiany. W literaturze można jednak spotkać zróżnicowane poglądy na temat charakteru normatywnego preambuły. Zasadniczo wyróżnić można 3 zasadnicze stanowiska, a mianowicie: pierwsze – zakładające, iż preambuła ma wiążący charakter normatywny na równi z częścią artykułową aktu normatywnego, drugie – odmawiające preambule nie tylko charakteru normatywnego, ale w ogóle waloru oraz trzecie – przyznające wstępowi wiążące znaczenie interpretacyjne” (postanowienie SN z 1.10.2015 r., II KK 138/15, LEX nr 2020480).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego odnaleźć można odwołania do preambuły do Konstytucji RP w zakresie takich zasad jak suwerenność narodu, zasada subsydiarności, zasada solidaryzmu czy zasada rzetelności działania instytucji publicznych. Trybunał zdaje się jednak zajmować przede wszystkim stanowisko, zgodnie z którym z preambuły nie można wyprowadzić norm prawnych w ścisłym znaczeniu. Nie oznacza to natomiast, że preambuła jest pozbawiona jakiegokolwiek prawnego znaczenia, gdyż „dostarcza ona opartych na autentycznej wypowiedzi ustrojodawcy wskazówek co do zgodnych z jego intencjami kierunków interpretacji przepisów części normatywnej Konstytucji” (wyrok TK z 11.05.2005 r., K 18/04, OTK-A 2005/5, poz. 49). W innym orzeczeniu podkreślono, że preambuła sama w sobie nie rodzi wprowadzenia skutków prawnych dla adresatów aktu normatywnego, nie oznacza to jednak, że jest pozbawiona znaczenia normatywnego. Zdaniem Trybunału preambuła wpływa na ukierunkowanie interpretacji przepisów i sposób ich stosowania, dlatego należy ją traktować jako wypowiedź normatywną (wyrok TK z 11.05.2007 r., K 2/07, OTK-A 2007/5, poz. 48).

Odnosząc te poglądy do preambuły do KERP, należy uznać, że ma ona istotne znaczenie normatywne, jednakże nie formułuje w sposób samoistny zasad wykonywania zawodu radcy prawnego lub etyki zawodowej. Nie

może zatem stać się samodzielną podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej. Powinna jednak być uwzględniana w toku wykładni poszczególnych postanowień KERP, w szczególności tych, którą są z nią w sposób wyraźny powiązane treściowo. Jej znaczenie polega zatem na ukierunkowaniu rozumienia zarówno systemowego całokształtu, jak i poszczególnych zasad wykonywania zawodu radcy prawnego i etyki zawodowej. Wyrażone w niej wartości oraz motywy są najbardziej istotną deklaracją aksjologiczną, do której przywiązany jest samorząd zawodowy radców prawnych.

3. Preambuła do KERP została zmieniona w drodze nowelizacji z 2022 r. Zmiany nie miały fundamentalnego charakteru i nakierowane były przede wszystkim na bardziej precyzyjne wyrażenie wartości i celów, które przyświecały normodawcy podczas uchwalania KERP. Najbardziej istotna z nich to wymienienie na pierwszym miejscu jako najważniejszej wartości, której służy wykonywanie zawodu radcy prawnego, dóbr osób, których prawa i wolności zostały mu powierzone w celu ochrony. Rozstrzygnięto przy tym, że radca prawny pełni swoją misję społeczną z poszanowaniem obowiązków wobec demokratycznego społeczeństwa, zawodu radcy prawnego oraz wymiaru sprawiedliwości. Przed nowelizacją aktu wartości i interesy wymienione powyżej były w preambule – ale już nie w dalszych częściach KERP – w znacznej mierze potraktowane jako równorzędne, ponieważ posługiwała się ona określeniem, że radca prawny służy „interesom wymiaru sprawiedliwości jak również tym, których prawa i wolności zostały mu powierzone w celu ochrony”. Obecnie preambuła, dając pierwszeństwo dobru klienta, wyraża zatem hierarchię wartości zawodowych spójną z pozostałymi postanowieniami KERP. W konsekwencji można mówić raczej o dostosowaniu brzmienia omawianego fragmentu do normatywnego i praktycznego rozumienia podstawowych wartości zawodu radcy prawnego niż o zmianie dokonującej odwrócenia hierarchii istniejącej w tym zakresie we wcześniejszym stanie prawnym.
4. W pierwszej kolejności preambuła stwierdza, że radca prawny wykonuje w sposób samodzielny i niezależny zawód zaufania publicznego. To ostatnie pojęcie jest podstawowe dla określenia statusu radcy prawnego na gruncie porządku prawnego przede wszystkim ze względu na jego konstytucyjne umocowanie. Zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP: „W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. W związku z tym fragmentem pozostaje również stwierdzenie zawarte w preambule, że

zawód radcy prawnego podlegający ochronie Konstytucji RP i zorganizowany na zasadzie samorządu stanowi jedną z gwarancji praworządności.

Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu do wyroku z 24.03.2015 r. (K 19/14, OTK-A 2015/3, poz. 32) przyjął, że do cech zawodu zaufania publicznego należą:

- 1) konieczność zapewnienia prawidłowego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu, ze względu na znaczenie, jakie dana dziedzina aktywności zawodowej ma w społeczeństwie;
- 2) udzielanie świadczeń i wchodzenie przez przedstawicieli omawianych zawodów w kontakty z osobami fizycznymi w razie wystąpienia potencjalnego lub realnego zagrożenia dóbr o szczególnym charakterze (np. życia, zdrowia, wolności, godności, dobrego imienia);
- 3) staranność i dbałość przedstawicieli omawianych zawodów o interesy osób korzystających z ich usług, troska o ich osobiste potrzeby, a także zapewnienie ochrony gwarantowanych przez Konstytucję praw podmiotowych jednostek;
- 4) wymaganie szczególnych kwalifikacji do wykonywania omawianych zawodów, obejmujących nie tylko odpowiednie, formalne wykształcenie, ale także nabyte doświadczenie oraz dawanie rękąmi należytego i zgodnego z interesem publicznym wykonywania zawodu, z uwzględnieniem szczególnych norm deontologii zawodowej;
- 5) pozyskiwanie informacji osobistych i dotyczących życia prywatnego osób korzystających z usług przedstawicieli zawodu zaufania publicznego; informacje te stanowią tajemnicę zawodową, a zwolnienie z niej może nastąpić na zasadach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego;
- 6) względna samodzielność wykonywania zawodu.

Zawód radcy prawnego spełnia wszystkie powyższe cechy, a więc stworzono dla niego samorząd zawodowy. Jest on jedną z form decentralizacji administracji publicznej, a równocześnie formą partycypacji obywateli w jej sprawowaniu. Nie tylko stanowi formę organizacyjno-prawną, w której zrzeszeni z mocy prawa są wszyscy członkowie zawodu, ale jest także istotną wartością dla radców prawnych, dzięki której mogą oni wpływać na sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu, w szczególności ustalać treść zasad etyki zawodowej i je egzekwować oraz być reprezentowani wobec władz publicznych, w tym wpływać na kierunki polityk publicznych i tworzenie prawa adekwatnie do wiedzy i związanego z wykonywaną profesją doświadczenia całego środowiska zawodowego (zob. K. Muszyński, P. Skuczyński, *Rozwój i kryzys konstytucji społecznej. Przypadek samorządów zawodowych*, Warszawa 2020).

Należy podkreślić, że zgodnie z art. 7 ust. 1 KERP: „Niezależność w wykonywaniu zawodu radcy prawnego jest gwarancją ochrony praw i wolności obywatelskich, demokratycznego państwa prawnego oraz prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości”. Postanowienie to w sposób analogiczny do preambuły wiąże niezależność radcy prawnego zarówno z gwarancjami praw i wolności jednostki, jak i z bardziej ogólnie pojmowaną praworządnością. Treść zasady niezależności została omówiona w komentarzu do tegoż postanowienia.

5. Preambuła wskazuje, że radca prawny, wykonując zawód, służy dobru osób, których prawa i wolności zostały mu powierzone w celu ochrony. Jednocześnie pełni swoją misję społeczną z poszanowaniem obowiązków wobec demokratycznego społeczeństwa, zawodu radcy prawnego oraz wymiaru sprawiedliwości. Jak już wspomniano, fragment ten określa hierarchię wartości zawodowych, dając pierwszeństwo dobru klienta przed obowiązkami wobec demokratycznego społeczeństwa, zawodu radcy prawnego oraz wymiaru sprawiedliwości, przy czym nakazuje uwzględniać je w sposób gwarantujący ich poszanowanie.

Podkreślenie znaczenia dóbr osób, których prawa i wolności zostały powierzone radcy prawnemu w celu ochrony jako podstawowych dla kształtu etyki radcy prawnego, związane jest ze wskazaną powyżej definicją zawodu zaufania publicznego. Zgodnie z nią istotą takiego zawodu jest udzielanie świadczeń i wchodzenie przez jego przedstawicieli w kontakty z osobami fizycznymi w razie wystąpienia potencjalnego lub realnego zagrożenia dóbr o szczególnym charakterze, w tym życia, zdrowia, wolności, godności czy dobrego imienia. Relacja z klientem i ochrona jego zaufania do radcy prawnego jest zatem fundamentem etyki radcy prawnego. Należy w tym kontekście podkreślić, że zgodnie z art. 8 KERP: „Radca prawny świadcząc pomoc prawną postępuje lojalnie i kieruje się dobrem klienta w celu ochrony jego praw”. Dobro klienta nie jest zatem tylko wartością wyrażoną w preambule, ale jego realizacja jest także obowiązkiem etycznym określonym w zasadzie lojalności.

Ponadto omawiany fragment preambuły wskazuje na obowiązki radcy prawnego wobec demokratycznego społeczeństwa, zawodu radcy prawnego oraz wymiaru sprawiedliwości. Dwa ostatnie pojęcia i związane z nimi obowiązki doprecyzowane są w dalszych postanowieniach KERP. W szczególności obowiązki wobec zawodu radcy prawnego uregulowane zostały w dziale VI zatytułowanym „Stosunki pomiędzy radcami prawnymi” i w dziale VII zatytułowanym „Stosunki radcy prawnego z samorządem”. Natomiast obowiązki

wobec wymiaru sprawiedliwości wynikają przede wszystkim z postanowień zawartych w dziale V zatytułowanym „Stosunek do sądów i urzędów”.

Natomiast pojawiające się w tym kontekście pojęcie demokratycznego społeczeństwa jest nawiązaniem przede wszystkim do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, na gruncie której z jednej strony pełni ono funkcje klauzuli limitacyjnej wyznaczającej granice ingerencji władz publicznych w prawa i wolności jednostki (np. art. 8, 9, 10, 11), z drugiej wyraża doniosłą koncepcję normatywną społeczeństwa, charakterystyczną dla europejskiej kultury prawnej oraz nakierowaną na ochronę owych praw. Zgodnie z orzecnictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka koncepcja ta odnosi się do społeczeństwa, które jest pluralistyczne, tolerancyjne i otwarte. W demokratycznym społeczeństwie zakres praw i wolności chronionych przez prawo jest szeroki i ograniczany jedynie zgodnie z zasadą legalności i w sposób proporcjonalny do potrzeb ochrony wartości takich jak bezpieczeństwo, porządek i zdrowie publiczne oraz praw i wolności innych osób.

6. Preambuła określa także zawód radcy prawnego jako respektujący ideały i obowiązki etyczne jego wykonywania, przyczyniające się do godnego i uczciwego świadczenia pomocy prawnej. Realizacja wartości, o których mowa w tym fragmencie, również jest przedmiotem obowiązków, o których mowa w dalszych postanowieniach KERP. W art. 6 stanowi się, że „Radca prawny, mając na uwadze treść roty ślubowania określonej w ustawie o radcach prawnych, obowiązany jest wykonywać czynności zawodowe rzetelnie i uczciwie, zgodnie z prawem, zasadami etyki zawodowej oraz dobrymi obyczajami”. Natomiast w art. 11 ust. 1 wprowadzono zasadę, że „Radca prawny obowiązany jest dbać o godność zawodu nie tylko przy wykonywaniu czynności zawodowych, ale również w działalności publicznej i w życiu prywatnym”, a ust. 2 doprecyzowuje, że „Uchybieniem godności zawodu radcy prawnego jest w szczególności takie postępowanie radcy prawnego, które mogłoby zdyskredytować go w opinii publicznej lub podważyć zaufanie do zawodu radcy prawnego”.

Można zatem powiedzieć, że uczciwe postępowanie i godne zachowanie jako ideały i obowiązki etyki zawodowej radcy prawnego dopełniają się w ten sposób, że ich połączenie powinno prowadzić do ochrony zaufania zarówno do zawodu jako całości, jak i poszczególnych radców prawnych. Oznacza to w szczególności, że radcowie obowiązani są brać pod uwagę to, jak ich działania i zachowania postrzegane są przez zewnętrznych obserwatorów. Chodzi przy tym nie tylko o klientów oraz inne osoby związane np. z wymiarem sprawiedliwości, lecz także szerzej rozumianą opinię publiczną.

Dział I. Postanowienia ogólne

Tomasz Jaroszyński

Art. 1.

Postanowienia Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, zwanego dalej „Kodeksem”, stosuje się do radców prawnych oraz odpowiednio do aplikantów radcowskich, a także – w zakresie wskazanym w przepisach odrębnych – do prawników zagranicznych, świadczących w Rzeczypospolitej Polskiej pomoc prawną w zakresie odpowiadającym czynnościom zawodowym radcy prawnego.

1. Artykuł 1 KERP jest postanowieniem ogólnym, w którym określono zakres podmiotowy KERP. Zgodnie z nim KERP jest adresowany do trzech kategorii osób:

- 1) radców prawnych,
- 2) aplikantów radcowskich,
- 3) prawników zagranicznych świadczących w Polsce pomoc prawną w zakresie odpowiadającym czynnościom zawodowym radcy prawnego.

Jednocześnie stanowi on o zróżnicowanym zakresie stosowania KERP do tych podmiotów. A mianowicie w stosunku do radców prawnych akt ten jest stosowany wprost (w całości), do aplikantów radcowskich stosuje się go odpowiednio, a do określonej grupy prawników zagranicznych KERP jest stosowany w zakresie wskazanym w przepisach odrębnych.

2. Wymaga odnotowania, że istotne z perspektywy ustalenia zakresu stosowania KERP są także zagadnienia celów kodyfikowania etyki zawodowej oraz charakteru normatywnego takich kodeksów. Z uwagi na złożoność tych problemów oraz z założenia praktyczną naturę niniejszego komentarza problemy te – co do zasady – pozostają poza zakresem omówienia (więcej na ten temat zob. P. Skuczyński, *Etyka adwokatów i radców prawnych*, Warszawa 2016, s. 77–100; S. Sykuna, N. Szutta, J. Zajadło, *Etyka. Etyka prawa. Etyka prawnicza*, Warszawa 2022).

3. Omawiany artykuł ma systemowe znaczenie, gdyż w jego świetle należy odczytywać każde postanowienie KERP pod kątem ustalenia katalogu podmiotów, do których jest stosowany. Dla pełnego określenia zakresu stosowania KERP ważne jest także uwzględnienie § 2 uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22.11.2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego. Przepis ten stanowi, że do zdarzeń mających miejsce przed dniem wejścia w życie tej uchwały (tj. przed 1.07.2015 r.) zastosowanie mają przepisy dotychczasowe (tj. postanowienia KERP z 2007 r.). Jest to więc podstawa przy temporalnym rozstrzyganiu, czy w konkretnym przypadku KERP jest właściwym aktem.
4. Co się tyczy podstawowej grupy adresatów KERP, tzn. **radców prawnych**, zakwalifikowanie do niej danej osoby (ustalenie okresu, w którym jest ona radcą prawnym) wymaga oczywiście zastosowania przepisów ustawy o radcach prawnych. W myśl art. 24 ust. 1 u.r.pr. na listę radców prawnych może być wpisany ten, kto:
 - 1) ukończył wyższe studia prawnicze w Rzeczypospolitej Polskiej i uzyskał tytuł magistra lub zagraniczne studia prawnicze uznane w RP,
 - 2) korzysta w pełni z praw publicznych,
 - 3) ma pełną zdolność do czynności prawnych,
 - 4) jest nieskazitelnego charakteru i swym dotychczasowym zachowaniem daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu radcy prawnego,
 - 5) odbył w RP aplikację radcowską i złożył egzamin radcowski.

Jak wskazuje się w doktrynie, każda z tych przesłanek jest niezależna oraz równorzędna i tylko łączne ich spełnienie umożliwia wpis na listę radców prawnych, natomiast organy samorządu radcowskiego, rozstrzygając sprawę wniosku o wpis, są uprawnione do samodzielnej oceny opartej na zebranych materiale dowodowym, czy ubiegający się o wpis kandydat do zawodu radcy prawnego spełnia wszystkie warunki (R. Stankiewicz [w:] *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2022, art. 24). Artykuł 25 ust. 1 u.r.pr. określa, kogo nie obowiązuje wymóg odbycia aplikacji radcowskiej i złożenia egzaminu radcowskiego (m.in. profesorów i doktorów habilitowanych nauk prawnych oraz osób, które zajmowały stanowisko sędziego, prokuratora lub wykonywały zawód adwokata albo notariusza). Z kolei w ust. 2 tego artykułu wymieniono kategorie osób mogących przystąpić do egzaminu radcowskiego bez odbycia aplikacji radcowskiej; są to m.in. doktorzy nauk prawnych, osoby, które zdały egzamin sędziowski, prokuratorski, notarialny lub komorniczy oraz osoby, które zajmują stanowisko radcy Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Jak stanowi art. 24 ust. 2 u.r.pr., wpis osoby, która uzyskała pozytywny wynik z egzaminu radcowskiego, lub osób, o których mowa w art. 25 ust. 1 i 2 u.r.pr., następuje na ich wniosek. Uchwałę w sprawie wpisu podejmuje rada OIRP właściwa odpowiednio ze względu na: miejsce odbycia aplikacji radcowskiej, miejsce złożenia wniosku lub miejsce zamieszkania osoby ubiegającej się o wpis. Procedurę podejmowania uchwały w sprawie wpisu na listę radców prawnych, odwoływania się od takiej uchwały oraz składania skargi do sądu administracyjnego określają art. 31 oraz art. 31¹ u.r.pr. (zob. M. Okoń, *Wpis na listę radców prawnych. Wybrane zagadnienia na tle stosowania Kodeksu postępowania administracyjnego*, R.Pr. 2017/1, s. 25; R. Stankiewicz [w:] *Ustawa...*, red. T. Scheffler, 2022, art. 30 i 31¹). Uchwała rady OIRP w sprawie wpisu na listę radców prawnych powinna być podjęta w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku. Od uchwały służy odwołanie do Prezydium KRRP w terminie 14 dni od daty doręczenia uchwały. Od uchwały Prezydium KRRP odmawiającej wpisu na listę radców prawnych służy zainteresowanemu odwołanie do Ministra Sprawiedliwości, zgodnie z Kodeksem postępowania administracyjnego, a od ostatecznej decyzji Ministra Sprawiedliwości zainteresowanemu oraz Prezydium KRRP służy skarga do sądu administracyjnego w terminie 30 dni od dnia doręczenia decyzji. Należy przy tym zaznaczyć, że rozpoznając odwołania, Minister Sprawiedliwości nie może zastosować art. 138 § 1 pkt 2 k.p.a. i orzec co do istoty sprawy (uchwała NSA z 25.03.2013 r., II GPS 1/13, LEX nr 1293245; więcej na ten temat zob. M. Świstak, *Kontrola legalności uchwał organów samorządu zawodowego radców prawnych w świetle kompetencji nadzorczych Ministra Sprawiedliwości – wybrane zagadnienia*, R.Pr. 2014/1, s. 95; R. Stankiewicz, *Sprzeciw Ministra Sprawiedliwości wobec wpisu danej osoby na listę radców prawnych (i aplikantów radcowskich)*, R.Pr. 2017/1, s. 9). W doktrynie postawiono tezę, że postępowanie prowadzone przez Ministra Sprawiedliwości na skutek odwołania złożonego na podstawie art. 31 ust. 2a u.r.pr. nie jest postępowaniem administracyjnym, lecz wyłącznie postępowaniem nadzorczym wobec postępowania administracyjnego w przedmiocie wpisu na listę radców prawnych (R. Stankiewicz, *Charakter prawny decyzji Ministra Sprawiedliwości w sprawie wpisu na listę radców prawnych i jej skutki dla kontroli sądu administracyjnego. Glosa do postanowienia NSA z 16.03.2018 r., II GZ 895/17, OSP 2019/2, s. 21*).

W myśl art. 31² u.r.pr. wpis na listę radców prawnych lub aplikantów radcowskich uważa się za dokonany, jeżeli Minister Sprawiedliwości nie podpisze sprzeciwu od wpisu w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały wraz z aktami osobowymi kandydata. Trzeba przyjąć, że uchwała rady

OIRP o wpisie na listę radców prawnych ma charakter uchwały podjętej pod warunkiem rozwiązującym – wpis uważa się za dokonany, jeżeli Minister Sprawiedliwości nie sprzeciwi się mu we wskazanym terminie 30 dni. W razie sprzeciwu wyrażonego po jego upływie należy wpis uznać za dokonany, ponieważ termin ten ma charakter terminu prawa materialnego (wyrok NSA z 5.11.2019 r., II GSK 3143/17, LEX nr 2759106). Bezskuteczny upływ terminu oznacza, że wpis na listę radców prawnych został dokonany z dniem podjęcia odpowiedniej uchwały rady OIRP o wpisie na tę listę, natomiast skorzystanie przez Ministra Sprawiedliwości z instytucji sprzeciwu sprawia, że taka uchwała jest nieważna od dnia podjęcia (*ex tunc*) (por. wyrok WSA w Warszawie z 7.07.2006 r., VI SA/Wa 901/06, LEX nr 243767). Wniesienie sprzeciwu przez Ministra Sprawiedliwości pozbawia uchwałę o wpisie na listę radców prawnych skutku prawnego. Minister Sprawiedliwości, rozważając zasadność wniesienia sprzeciwu, władny jest do ustalenia, czy zostały spełnione wszystkie przesłanki wymagane do dokonania wpisu, określone w art. 24 i 25 u.r.pr. (wyrok NSA z 22.05.2015 r., II GSK 2712/14, LEX nr 1764086; zob. także J. Piecha, *Skutki uwzględnienia przez wojewódzki sąd administracyjny skargi na sprzeciw Ministra Sprawiedliwości w sprawie wpisu na listę radców prawnych*, R.Pr. 2023/1, s. 63).

Odnutowania wymaga, że dokonanie wpisu na listę radców prawnych stanowi także czynność techniczną związaną z przynależnością o charakterze organizacyjnym do danej OIRP. W tym zakresie uzupełnieniem regulacji ustawowej jest uchwała nr 110/VII/2010 KRRP z 30.01.2010 r. w sprawie regulaminu prowadzenia list radców prawnych i list aplikantów radcowskich.

5. Zgodnie z art. 23 u.r.pr. prawo wykonywania zawodu radcy prawnego powstaje z chwilą dokonania wpisu na listę radców prawnych i złożenia ślubowania. Należy zwrócić uwagę, że wpis na listę radców prawnych jest czynnością materialno-techniczną, dokonywaną na podstawie uchwały rady OIRP o wpisie na listę radców prawnych (R. Stankiewicz [w:] *Ustawa...*, red. T. Scheffler, 2022, art. 23). Artykuł 27 ust. 2 u.r.pr. wskazuje, że ślubowanie odbiera dziekan rady OIRP prowadzącej listę radców prawnych, na którą wpisany został radca prawny (zob. postanowienie NSA z 17.02.2016 r., II GSK 151/16, LEX nr 2036962). Uzyskanie wpisu na listę radców prawnych stanowi zatem niezbędny warunek uzyskania prawa wykonywania zawodu. Jak stwierdził SN w postanowieniu z 23.02.2001 r., I PZ 92/00, LEX nr 49333, osoba nieumieszczona w aktualnym spisie radców prawnych nie ma prawa wykonywania zawodu (zob. także wyrok SA w Katowicach z 20.09.2020 r., I ACa 1052/19, LEX nr 3228369).

W świetle przywołanych przepisów powstaje wszakże kwestia, czy za moment, od którego dana osoba jest radcą prawnym (a tym samym zostaje objęta zakresem podmiotowym KERP), powinno się uznać dokonanie wpisu na listę radców prawnych czy złożenie ślubowania. Wobec tego, że w art. 23 u.r.pr. mowa jest o „prawie wykonywania zawodu radcy prawnego”, zasadne wydaje się przyjęcie, że **radcą prawnym zostaje się z chwilą wpisu na właściwą listę radców prawnych**, natomiast **złożenie ślubowania wyznacza moment, od którego można wykonywać zawód**. W doktrynie wskazuje się, że odmowa złożenia ślubowania przez osobę wpisaną na listę radców prawnych nie stanowi wprawdzie bezpośredniej przesłanki skreślenia jej z tej listy, jednak może być uznane za przewinienie dyscyplinarne jako czyn naruszający KERP, gdyż taka odmowa jest zakwestionowaniem zawartych w nich zasad i powinności ich przestrzegania (zob. Z. Klatka, *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 253). Nie ulega wątpliwości, że wykonywać zawód radcy prawnego może tylko osoba, która została wpisana na listę radców prawnych i złożyła przed właściwym organem samorządu zawodowego ślubowanie (R. Stankiewicz [w:] *Ustawa...*, red. T. Scheffler, 2022, art. 23).

6. Moment końcowy posiadania statusu radcy prawnego (a zarazem objęcia postanowieniami KERP) wyznacza **skreślenie z listy radców prawnych**. W myśl art. 29 u.r.pr. skreślenie z tej listy następuje w przypadku:

- 1) wniosku radcy prawnego,
- 2) choćby częściowego ograniczenia zdolności do czynności prawnych,
- 3) utraty z mocy wyroku sądowego praw publicznych,
- 4) nieuiszczania składek członkowskich za okres dłuższy niż jeden rok,
- 5) śmierci radcy prawnego,
- 6) orzeczenia dyscyplinarnego lub wyroku sądowego o pozbawieniu prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego.

Ponadto na podstawie art. 29³ u.r.pr. rada OIRP może skreślić radcę prawnego z listy radców prawnych w związku z czynem popełnionym przed wpisem na listę, jeżeli czyn ten nie był znany radzie w chwili wpisu, a stanowiłby przeszkodę do wpisu. Z kolei zgodnie z art. 30 ust. 1 u.r.pr. w przypadku, gdy przeciwko radcy prawnemu toczy się postępowanie dyscyplinarne, do czasu zakończenia takiego postępowania można odmówić skreślenia z listy radców prawnych pomimo wniosku radcy prawnego.

Zgodnie z art. 29¹ u.r.pr. rada OIRP podejmuje uchwałę w sprawie skreślenia z listy radców prawnych w terminie 30 dni od powzięcia wiadomości o zaistnieniu zdarzenia stanowiącego przesłankę do skreślenia (z wyjątkiem

przypadku orzeczenia dyscyplinarnego lub wyroku sądowego o pozbawieniu prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego – zob. niżej). Termin ten ma charakter instrukcyjny (porządkowy). Jego celem jest nałożenie obowiązku szybkiego działania przez organ i podejmowanie rozstrzygnięć w określonym terminie, ale przekroczenie go nie pozbawia organu kompetencji do wydania rozstrzygnięcia. Uchybienie temu terminowi nie stanowi zatem o wadliwości uchwały w przedmiocie skreślenia z listy radców prawnych (wyrok WSA w Warszawie z 12.03.2014 r., VI SA/Wa 1896/13, LEX nr 1468341, zob. także wyrok NSA z 10.10.2023 r., II GSK 815/20, LEX nr 3642966). Od uchwały rady OIRP zainteresowanemu służy odwołanie do Prezydium KRRP w terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały, a od uchwały Prezydium KRRP odwołanie do Ministra Sprawiedliwości, zgodnie z Kodeksem postępowania administracyjnego. Od ostatecznej decyzji Ministra Sprawiedliwości zainteresowanemu oraz Prezydium KRRP służy skarga do sądu administracyjnego w terminie 30 dni od dnia doręczenia decyzji.

Należy podkreślić, że w przypadku orzeczenia sądu dyscyplinarnego o utracie prawa wykonywania zawodu radcy prawnego utrata statusu następuje z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia, a nie z chwilą skreślenia z listy radców prawnych, które w takiej sytuacji ma jedynie charakter formalny (zob. postanowienie NSA w Warszawie z 8.06.2011 r., II GSK 515/10, LEX nr 1282282). W myśl art. 65 ust. 2c u.r.pr. kara pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego pociąga za sobą skreślenie z listy radców prawnych bez prawa ubiegania się o ponowny wpis na listę radców prawnych przez okres 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego (zob. wyrok WSA w Warszawie z 28.08.2020 r., VI SA/Wa 1420/19, LEX nr 3162358).

Tytułem uzupełnienia warto wskazać, że orzeczenia przez sąd karny środka karnego w postaci zakazu wykonywania zawodu radcy prawnego przez określony czas na podstawie art. 41 § 1 w zw. z art. 43 § 1 k.k. nie można uznać za orzeczenie przez sąd w wyroku o pozbawieniu prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, bez ograniczeń czasowych, w rozumieniu art. 29 u.r.pr. Konsekwencją orzeczenia przez sąd karny o zakazie wykonywania zawodu radcy prawnego przez określony czas powinno być wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Spełnienie przesłanek odpowiedzialności dyscyplinarnej z art. 64 ust. 1 u.r.pr. (postępowanie sprzeczne z prawem, zasadami etyki lub godnością zawodu bądź naruszenie obowiązków zawodowych) jest w takim przypadku niewątpliwe. Kara dyscyplinarna zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego nie powinna być orzeczona na podstawie art. 65 ust. 1 pkt 4 u.r.pr. na czas krótszy niż okres,

na jaki został orzeczony zakaz wykonywania zawodu przez sąd karny. Nie ma też prawnych przeszkód, aby orzeczona kara dyscyplinarna zawieszenia prawa do wykonywania zawodu była wyższa, w granicach ustawowych (od 3 miesięcy do 5 lat), a nawet aby sąd dyscyplinarny wymierzył karę dyscyplinarną pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na podstawie art. 65 ust. 1 pkt 5 u.r.pr. (zob. wyrok NSA z 26.04.2006 r., II GSK 56/06, LEX nr 209709).

7. Na mocy art. 28 ust. 1 u.r.pr. **zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego** następuje w przypadku:

- 1) wykonywania zawodu adwokata;
- 2) podjęcia pracy w organach wymiaru sprawiedliwości, w organach ścigania lub kancelarii notarialnej;
- 3) podjęcia zatrudnienia na stanowisku Prezesa Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, jej wiceprezesa, radcy lub referendarza.

Rada OIRP podejmuje uchwałę w sprawie zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego w terminie 30 dni od powzięcia wiadomości o zaistnieniu zdarzenia uzasadniającego zawieszenie. Procedura odwoławcza wygląda identycznie jak w przypadku uchwał o skreśleniu z listy radców prawnych (zob. wyżej). Ponadto zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego następuje z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego o zastosowaniu tej kary (art. 28 ust. 2 u.r.pr.). Jak stwierdził WSA w Warszawie w wyroku z 16.07.2015 r., VI SA/Wa 980/15, LEX nr 1819904, zakres podmiotowy art. 28 ust. 1 u.r.pr. został sformułowany w sposób opisowy, bez wyszczególnienia konkretnych zawodów nim objętych, co sprawia, że krąg osób, z którymi powiązany jest obowiązek zawieszenia prawa wykonywania zawodu radcy prawnego, obejmuje „podjęcie pracy” na jakimkolwiek stanowisku w organach wymiaru sprawiedliwości, w organach ścigania lub kancelarii notarialnej.

Trzeba podkreślić, że zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego nie oznacza, że taka osoba przestała być radcą prawnym, a więc w okresie tego zawieszenia pozostaje ona w pełni objęta postanowieniami KERP. Dla możliwości przypisania obwinionemu popełnienia czynu polegającego na wykonywaniu zawodu radcy prawnego, w sytuacji zwieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, najistotniejsze jest ustalenie, czy obwiniony wiedział o tym, że jest zawieszony w prawie do wykonywania zawodu radcy prawnego (postanowienie WSD z 11.01.2018 r., WO-154/17, wsd.kirp.pl). Od odpowiedzialności dyscyplinarnej nie zwalnia wykonywanie zawodu adwokata przez osobę niewykonyującą zawodu radcy prawnego,

ale wpisaną na listę radców prawnych (zob. orzeczenie WSD z 23.11.2018 r., WO-145/18, wsd.kirp.pl). Dodatkowo trzeba wskazać, że jednoczesne wykonywanie zawodu adwokata oraz radcy prawnego stanowi naruszenie przepisu art. 28 ust. 1 pkt 1 u.r.pr. i wypełnia znamiona deliktu dyscyplinarnego określonego w art. 64 ust. 1 u.r.pr. (orzeczenie WSD z 20.09.2016 r., WO-94/16, wsd.kirp.pl).

8. Drugą kategorią podmiotów, do których jest adresowany KERP, są **aplikanci radcowscy**. Analogicznie do radców prawnych, w stosunku do aplikantów radcowskich niezbędne jest przywołanie przepisów ustawowych wyznaczających okres, w którym danej osobie przysługuje taki status. Jak wynika z art. 33 ust. 2 u.r.pr., aplikantem radcowskim może być osoba, która:

- 1) ukończyła wyższe studia prawnicze w RP i uzyskała tytuł magistra lub zagraniczne studia prawnicze uznane w RP;
- 2) korzysta w pełni z praw publicznych;
- 3) ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- 4) jest nieskazitelnego charakteru i swym dotychczasowym zachowaniem daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu radcy prawnego (zob. wyrok NSA z 8.01.2015 r., II GSK 2074/13, LEX nr 1658783; wyrok WSA w Warszawie z 7.10.2019 r., VI SA/Wa 627/19, LEX nr 3022632; wyrok NSA z 22.06.2023 r., II GSK 457/20, LEX nr 3621520) oraz
- 5) uzyskała pozytywną ocenę z egzaminu wstępnego na aplikację radcowską.

Wpis na listę aplikantów radcowskich następuje na podstawie uchwały rady OIRP właściwej ze względu na miejsce złożenia zgłoszenia. Uzyskanie przez kandydata pozytywnego wyniku z egzaminu wstępnego uprawnia go do złożenia wniosku o wpis na listę aplikantów radcowskich w ciągu 2 lat od dnia doręczenia uchwały o wyniku egzaminu wstępnego (art. 33 ust. 3 u.r.pr.). Nie można odmówić wpisu osobie spełniającej ustawowe warunki, przy czym kompetencje rady OIRP są ograniczone do oceny przesłanek, o których mowa w art. 24 ust. 1 u.r.pr. (zob. wyrok WSA w Warszawie z 29.05.2019 r., VI SA/Wa 264/19, LEX nr 2770028; wyrok NSA z 6.12.2022 r., II GSK 1795/22, LEX nr 3762005). Rada OIRP podejmuje uchwałę w sprawie wpisu na listę aplikantów radcowskich w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku. Od uchwały służy odwołanie do Prezydium KRRP w terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały, a od ostatecznej uchwały odmawiającej wpisu na listę aplikantów radcowskich zainteresowanemu służy skarga do sądu administracyjnego w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały (art. 33 ust. 6–8 u.r.pr.).

Bezskuteczny upływ terminu oznacza, że wpis na listę aplikantów radcowskich został dokonany z dniem podjęcia odpowiedniej uchwały rady OIRP o wpisie na tę listę, natomiast skorzystanie z instytucji sprzeciwu sprawia, że taka uchwała jest nieważna od dnia podjęcia (*ex tunc*) (por. wyrok WSA w Warszawie z 7.07.2006 r., VI SA/Wa 901/06, LEX nr 243767).

W przypadku niepodjęcia uchwały przez radę OIRP w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku o wpis na listę aplikantów radcowskich lub niepodjęcia uchwały przez Prezydium KRRP w terminie 30 dni od dnia doręczenia odwołania zainteresowanemu służy skarga na bezczynność do sądu administracyjnego (art. 33 ust. 9 u.r.pr.).

Zgodnie z art. 31² u.r.pr. wpis na listę aplikantów radcowskich uważa się za dokonany, jeżeli Minister Sprawiedliwości nie podpisze sprzeciwu od wpisu w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały wraz z aktami osobowymi kandydata (zob. uwaga 4 powyżej).

9. Jak stanowi art. 31² ust. 3 u.r.pr., niezwłocznie po dokonaniu wpisu na listę aplikantów radcowskich rada OIRP wyznacza aplikantowi termin ślubowania. Ślubowanie odbiera dziekan rady OIRP prowadzącej listę aplikantów radcowskich, na którą został wpisany aplikant. Tak jak w przypadku radców prawnych, również wobec aplikantów radcowskich trzeba przyjąć, że nabycie przez nich statusu aplikanta radcowskiego, a zarazem początek objęcia ich zakresem stosowania KERP, wyznacza moment dokonania **wpisu na właściwą listę aplikantów radcowskich**.

10. W myśl art. 35 u.r.pr. do obowiązków aplikanta radcowskiego należy:

- 1) uczestniczenie w przewidzianych programem zajęciach teoretycznych i praktycznych;
- 2) samodzielne pogłębianie wiedzy prawniczej i praktycznych umiejętności zawodowych;
- 3) przestrzeganie dyscypliny szkolenia i pracy;
- 4) przystąpienie do egzaminu radcowskiego w wyznaczonym terminie.

W myśl § 5 regulaminu aplikacji aplikant obowiązany jest do:

- 1) uczestniczenia w zajęciach aplikantów przewidzianych planem szkolenia;
- 2) samodzielnego pogłębiania wiedzy prawniczej i praktycznych umiejętności zawodowych pod patronatem radcy prawnego;
- 3) uzyskania zaliczenia zajęć najpóźniej do dnia 15 grudnia danego roku szkoleniowego;
- 4) przystępowania w terminach ustalonych przez Prezydium Rady do kolokwium przewidzianych w planie szkolenia;

- 5) przestrzegania zasad etyki, Regulaminu i uchwał organów samorządu zawodowego;
- 6) przestrzegania przepisów porządkowych;
- 7) uiszczania składki związanej z przynależnością do samorządu zawodowego; wysokość składki określa odrębna uchwała Krajowej Rady.

Przywołane przepisy ustawowe i regulaminowe wyznaczają zakres obowiązków aplikantów radcowskich, których naruszenie może skutkować pociągnięciem do odpowiedzialności dyscyplinarnej. Warto także odnotować, że zgodnie z § 1 ust. 2 pkt 3 regulaminu aplikacji celem szkolenia podczas tej aplikacji jest zaznajamianie aplikanta z zasadami etyki zawodowej zobowiązującymi radcę prawnego do godnego wykonywania zawodu jako zawodu zaufania publicznego.

11. Zgodnie z art. 35¹ ust. 1 u.r.pr. po 6 miesiącach aplikacji radcowskiej aplikant radcowski może zastępować radcę prawnego przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu. Przez okres roku od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji radcowskiej aplikant radcowski może zastępować radcę prawnego w zakresie, o którym mowa w ust. 1; w przypadku podjęcia uchwały wydłużającej ten okres aplikant radcowski może zastępować radcę prawnego przez okres dwóch lat od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji radcowskiej (ust. 2). Aplikant radcowski może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem radcy prawnego przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – z wyraźnego upoważnienia radcy prawnego, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej (ust. 4). Przywołane przepisy mają zasadniczą wagę dla określenia zakresu, w którym aplikant radcowski może wykonywać czynności zawodowe, a w konsekwencji – zakresu, w którym zastosowanie znajduje znaczna część postanowień KERP (por. postanowienie SN z 19.01.2017 r., I UZ 57/16, LEX nr 2216195).
12. Z art. 37 ust. 1 u.r.pr. wynika, że **aplikanta radcowskiego skreśla się z listy aplikantów radcowskich** w przypadku:
 - 1) złożenia wniosku o skreślenie;
 - 2) choćby częściowego ograniczenia zdolności do czynności prawnych;
 - 3) utraty z mocy wyroku sądowego praw publicznych;
 - 4) nieuiszczania składek członkowskich za okres dłuższy niż jeden rok;

- 5) jego śmierci;
- 6) orzeczenia dyscyplinarnego o wydaleniu z aplikacji;
- 7) niezakończenia bez usprawiedliwionej przyczyny aplikacji radcowskiej w terminie 3 lat;
- 8) wpisu na listę radców prawnych;
- 9) upływu roku od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji radcowskiej (albo po upływie 2 lat – w razie podjęcia uchwały, o której mowa w art. 37¹ u.r.pr.);
- 10) czynu popełnionego przed wpisem na listę, jeżeli czyn ten nie był znany radzie OIRP w chwili wpisu, a stanowiłby przeszkodę do wpisu.

Co więcej, rada OIRP **może skreślić aplikanta radcowskiego z listy aplikantów radcowskich**, jeżeli stwierdzi jego nieprzydatność do wykonywania zawodu radcy prawnego (art. 37 ust. 2 u.r.pr.).

Skreślenie z listy radców prawnych następuje w drodze uchwały rady OIRP, z wyłączeniem przypadku orzeczenia dyscyplinarnego o wydaleniu z aplikacji (zob. art. 37 ust. 1 pkt 1a i ust. 3 u.r.pr.). Od uchwały rady OIRP o skreśleniu z listy aplikantów radcowskich służy odwołanie do Prezydium KRRP w terminie 14 dni od daty doręczenia uchwały. Od uchwały Prezydium KRRP służy skarga do sądu administracyjnego w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały. W sytuacji, w której rada OIRP skreśli aplikanta radcowskiego z listy aplikantów radcowskich, jeżeli stwierdzi jego nieprzydatność do wykonywania zawodu radcy prawnego, taka uchwała wywołuje skutek *ex nunc* z uwagi na jej konstytutywny charakter (wyrok WSA w Warszawie z 6.03.2017 r., VI SA/Wa 1632/16, LEX nr 2274840). Uprawnienie rady OIRP do skreślenia z listy aplikantów radcowskich nie jest ograniczone w czasie – nie „przedawnia” się w razie niezwłocznego jego niewykonania (wyrok NSA z 13.07.2017 r., II GSK 2792/15, LEX nr 2336427).

Zgodnie z art. 65 ust. 2d u.r.pr. kara wydalenia z aplikacji pociąga za sobą skreślenie z listy aplikantów bez prawa ubiegania się o ponowny wpis na listę aplikantów radcowskich lub wpis na listę radców prawnych przez okres 5 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary wydalenia z aplikacji.

Z dniem uprawomocnienia się uchwały rady OIRP o skreśleniu z listy aplikantów radcowskich (albo orzeczenia sądu dyscyplinarnego o wydaleniu z aplikacji) do danej osoby przestają stosować się przepisy KERP, chyba że przyczyną skreślenia jest wpis na listę radców prawnych, wtedy bowiem KERP stosuje się do niej jako do radcy prawnego.

13. Sformułowanie w art. 37 ust. 2 u.r.pr., że rada OIRP może skreślić aplikanta radcowskiego, jeżeli stwierdzi jego **nieprzydatność do wykonywania za-**

wodu radcy prawnego, przesądza o tym, iż uchwała o skreśleniu aplikanta na tej podstawie jest decyzją uznaniową. Konstrukcja zastosowana przez ustawodawcę w przepisie art. 37 ust. 2 u.r.pr. daje podstawę do rozważenia możliwości skreślenia aplikanta z listy aplikantów radcowskich w sytuacji, gdy ziści się stan faktyczny odpowiadający nieprzydatności aplikanta do wykonywania zawodu radcy prawnego. Ustawowym kryterium uznania administracyjnego jest więc w tym przypadku przydatność aplikanta do wykonywania zawodu. Ustawodawca nie wskazał, jakie konkretnie elementy składają się na stan faktyczny mogący stanowić przyczynę skreślenia aplikanta z listy aplikantów radcowskich, przez co stosowna ocena w tym zakresie jest dokonywana w ramach powierzonego organom samorządu władztwa (wyrok NSA z 6.04.2017 r., II GSK 2438/15, LEX nr 2316235). Podstawa do rozważenia możliwości skreślenia aplikanta z listy aplikantów radcowskich zachodzi wówczas, gdy zaistnieje stan faktyczny odpowiadający nieprzydatności aplikanta do wykonywania zawodu radcy prawnego. Nieprzydatność ta jest ustawowym kryterium uznania administracyjnego. Ustawodawca nie wskazał jednak, jakie konkretnie elementy składają się na stan faktyczny, mogący stanowić przyczynę skreślenia aplikanta z listy aplikantów radcowskich. Należy natomiast przywołać § 32ab ust. 1 regulaminu aplikacji, który określa, że **niezaliczenie więcej niż jeden raz roku szkoleniowego stanowi podstawę** do stwierdzenia przez radę OIRP nieprzydatności aplikanta do wykonywania zawodu i skreślenia go z listy aplikantów. W ocenie NSA kryterium „nieprzydatności” należy odczytywać przez odwołanie do bardziej szczegółowych przesłanek określonych w § 32ab ust. 1 regulaminu aplikacji (wyrok NSA z 19.02.2021 r., II GSK 960/20, LEX nr 3147135). Z kolei w myśl § 32ab ust. 2 regulaminu aplikacji **negatywna ocena patrona może stanowić podstawę** do stwierdzenia przez radę OIRP nieprzydatności aplikanta do wykonywania zawodu i skreślenia go z listy aplikantów. A zatem przy stosowaniu art. 37 ust. 2 u.r.pr. w związku z przywołanymi postanowieniami regulaminu aplikacji podstawą stwierdzenia nieprzydatności do wykonywania zawodu radcy prawnego może być zarówno niezaliczenie więcej niż jeden raz roku szkoleniowego, jak i negatywna ocena patrona (więcej na ten temat zob. M. Świstak, *Nieprzydatność aplikanta radcowskiego do wykonywania zawodu radcy prawnego jako przesłanka skreślenia z listy aplikantów. Glosa częściowo krytyczna do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 16 października 2018 r., II GSK 2949/16, R.Pr. 2021/4, s. 149*). Pozytywna ocena na gruncie jednej z tych przesłanek nie oznacza, że niemożliwe jest dokonanie oceny w oparciu o drugą przesłankę, która może się okazać decydująca i rozstrzygająca kwestię przydatności do wykonywania

zawodu radcy prawnego (zob. wyrok WSA w Warszawie z 29.04.2015 r., VI SA/Wa 2380/14, LEX nr 1819811). Trzeba przy tym zaznaczyć, iż przesłanki wymienione w § 32ab regulaminu aplikacji w żaden sposób nie wyłączają możliwości skreślenia aplikanta radcowskiego z listy, gdyż rada OIRP może z innych powodów stwierdzić jego nieprzydatność do wykonywania zawodu radcy prawnego.

14. Aby ustalić, co oznacza „**odpowiednie stosowanie**” postanowień KERP do aplikantów radcowskich, należy przypomnieć, jak to sformułowanie jest rozumiane w przypadku jego użycia w akcie normatywnym. W orzecznictwie przyjmuje się, że „odpowiednie” stosowanie przepisu może polegać na jego zastosowaniu wprost albo z pewnymi modyfikacjami, usprawiedliwionymi odmiennością stanu „podciąganego” pod dyspozycję stosowanego przepisu, bądź na niedopuszczeniu jego stosowania do rozpatrywanego stanu w ogóle. Ta niedopuszczalność może przy tym wynikać albo bezpośrednio z treści wchodzących w grę regulacji prawnych, albo z tego, że zastosowania danej normy nie dałoby się pogodzić ze specyfiką i odmiennością rozpoznawanego stanu (zob. uchwała SN z 30.01.2001 r., I KZP 50/00, LEX nr 45016). Zastrzeżenie „odpowiedniości” odesłania oznacza, że stosowanie niektórych przepisów odniesienia może być pełne, niektórych ograniczone (tj. z modyfikacjami wynikającymi z konieczności dostosowania ich do rozważanych przypadków), a niektóre przepisy odniesienia mogą nie być w ogóle stosowane z uwagi na ich bezprzedmiotowość lub sprzeczność z przepisami podstawowymi (zob. uchwały SN: z 23.05.2006 r., I KZP 6/06, LEX nr 180658 oraz z 14.09.2017 r., I KZP 9/17, LEX nr 2352166). W doktrynie zwraca się uwagę, że zastrzeżenie odpowiedniości, którym posługuje się prawodawca, ma na celu uczulenie interpretatora przepisów na szczególny charakter odesłania, tj. że jest to odesłanie nie wprost, lecz pośrednie. W takich przypadkach prym powinny wieść wykładnie funkcjonalna i celowościowa nad literalną, która w przypadku interpretacji przepisów odsyłających z zastrzeżeniem odpowiedniego stosowania schodzi na drugi plan (zob. M. Hauser, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, AUW PPIA 2005/65, s. 151; W. Patryas, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu przepisów*, RPEiS 2022/3, s. 5). W świetle powyższego odpowiednie stosowanie postanowień KERP do aplikantów radcowskich oznacza, iż niektóre powinny być wobec nich stosowane w całości (np. art. 48 i 49 KERP – stosunek do sądów i urzędów), inne (bardzo nieliczne) nie mają zastosowania w ogóle (np. art. 63 KERP – wykonywanie obowiązków patrona), a wreszcie są takie, których stosowanie trzeba w określonym stopniu „dopasować” do charakteru prawnego katego-

rii aplikantów radcowskich (np. art. 65 KERP – sprawowanie obowiązków powierzonych w samorządzie radcowskim).

15. Warto dodać, że zgodnie z art. 3 ust. 2 KERP radca prawny oraz aplikant radcowski nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyn popełniony przed wpisaniem na listę radców prawnych lub listę aplikantów radcowskich, z zastrzeżeniem ust. 3, który stanowi, że radca prawny odpowiada dyscyplinarnie także za czyn popełniony po wpisaniu go na listę aplikantów radcowskich.
16. Postanowienia KERP stosuje się także „w zakresie wskazanym w przepisach odrębnych” do prawników zagranicznych, świadczących w RP pomoc prawną w zakresie odpowiadającym czynnościom zawodowym radcy prawnego. W pierwszej kolejności należy ustalić, co powinno rozumieć się przez tę kategorię podmiotów. W tym celu trzeba przywołać przepisy ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej. Akt ten określa zasady i warunki świadczenia pomocy prawnej w Polsce przez prawników zagranicznych. W rozumieniu tego aktu pomoc prawna oznacza działalność w zakresie odpowiadającym uprawnieniom adwokata lub radcy prawnego i obejmuje w szczególności udzielanie porad prawnych, sporządzanie opinii prawnych, opracowywanie projektów aktów prawnych oraz występowanie przed sądami i urzędami. Zgodnie z art. 2 u.p.z. pojęcie **prawnika zagranicznego** obejmuje „**prawnika z Unii Europejskiej**”, tzn. osobę będącą obywatelem państwa członkowskiego UE, uprawnioną do wykonywania zawodu przy użyciu jednego z tytułów zawodowych uzyskanych w państwie członkowskim UE, określonych w wykazie stanowiącym załącznik nr 1 do ustawy, oraz „**prawnika spoza Unii Europejskiej**”, tzn. osobę niebędącą obywatelem państwa członkowskiego UE, uprawnioną do wykonywania zawodu przy użyciu tytułu zawodowego „adwokat” albo „radca prawny”, a także każdą osobę, która przy użyciu tytułu zawodowego uzyskanego w państwie niebędącym członkiem UE jest uprawniona do wykonywania zawodu odpowiadającego – pod względem wykształcenia i uprawnień oraz podstawowych zasad jego organizacji i wykonywania – zawodowi adwokata lub radcy prawnego.
17. W odniesieniu do omawianego zagadnienia trzeba zauważyć, że szczególny przypadek stanowią prawnicy z Wielkiej Brytanii. W związku z wystąpieniem przez to państwo z Unii Europejskiej od 1.01.2021 r. ma ono status państw trzeciego („spoza Unii Europejskiej” w rozumieniu przepisów usta-

wy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej), jednakże należy pamiętać o postanowieniach zawartych w umowie o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Dz.Urz. UE C 384 I z 2019 r., s. 1, ze zm.; zob. zwłaszcza art. 27 dotyczący uznawania kwalifikacji) oraz umowie o handlu i współpracy między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej, z jednej strony, a Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, z drugiej strony (Dz.Urz. UE L 149 z 2021 r., s. 10; zob. zwłaszcza art. 192–195 dotyczące świadczenia usług prawnych). Ze względu na złożony charakter wskazanych regulacji ich szersza prezentacja wymagałaby analizy przekraczającej ramy niniejszego komentarza.

18. Artykuł 4 ust. 2 u.p.z. stanowi, że na listę prowadzoną przez rady OIRP wpisuje się prawników z UE zamierzających świadczyć pomoc prawną w zakresie odpowiadającym zawodowi radcy prawnego oraz prawników spoza UE, których tytuł zawodowy uprawnia do wykonywania zawodu odpowiadającego zawodowi radcy prawnego. Zgodnie z art. 13 u.p.z. prawnik z UE wpisany na listę prowadzoną przez radę OIRP jest uprawniony do wykonywania stałej praktyki w zakresie odpowiadającym zawodowi radcy prawnego (por. postanowienie SN z 12.04.2024 r., II CSKP 1099/22, LEX nr 3703775). Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, prawnik z UE wpisany na listę prowadzoną przez radę OIRP ma takie same prawa i obowiązki jak radca prawny, a dotyczy to również obowiązku przestrzegania zasad etyki zawodowej (art. 14 u.p.z.). W kontekście przytoczonych przepisów trzeba mieć na względzie przede wszystkim art. 17 ust. 1 u.p.z., zgodnie z którym przy wykonywaniu czynności polegającej na reprezentowaniu klienta w postępowaniu, w którym zgodnie z obowiązującymi przepisami wymagane jest, aby strona była reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego, prawnik z UE ma obowiązek współdziałać z osobą wykonującą jeden z tych zawodów (por. wyrok TS z 10.03.2021 r., C-739/19, VK v. An Bord Pleanála, EU:C:2021:185).

W myśl art. 16 u.p.z. **z chwilą wpisu na listę prawnik z UE staje się członkiem właściwej izby radców prawnych**, a jako członek tej izby wykonuje wszystkie obowiązki i prawa przysługujące członkom samorządu zawodowego, z wyjątkiem biernego prawa wyborczego do organów samorządu (por. P. Misztal, *Przymus adwokacko-radcowski w polskim procesie karnym*, Warszawa 2020, rozdz. IV, pkt 4.3.4).

Na mocy art. 35 ust. 1 u.p.z. prawnik z UE jest uprawniony do świadczenia usług transgranicznych przy użyciu tytułu zawodowego uzyskanego

w państwie macierzystym, wyrażonego w języku urzędowym tego państwa, z oznaczeniem organizacji zawodowej w państwie macierzystym, do której należy, albo sądu, przed którym ma prawo występować zgodnie z prawem tego państwa. W ramach tego uprawnienia prawnik z UE może wykonywać wszelkie czynności, do których uprawniony jest radca prawny (art. 35 ust. 2 u.p.z.). Zgodnie z art. 36 ust. 1 u.p.z. przy wykonywaniu usług transgranicznych polegających na reprezentowaniu klienta w postępowaniu przed sądami i innymi organami władzy publicznej prawnik z UE podlega tym samym warunkom wykonywania zawodu, które stosuje się do radcy prawnego, z wyjątkiem warunków dotyczących miejsca zamieszkania i wpisu na listę radców prawnych. Prawniki z UE są obowiązani przestrzegać zasad etyki zawodowej, które obowiązują radców prawnych, z uwzględnieniem zasad etyki zawodowej, które obowiązują w jego państwie macierzystym, jednakże w przypadkach, w których reprezentacja klienta przez radcę prawnego nie jest dopuszczalna, prawnik z UE podlega zasadom etyki adwokackiej, z uwzględnieniem zasad etyki zawodowej, które obowiązują w jego państwie macierzystym (ust. 2). Przy wykonywaniu innych usług transgranicznych niż wymienione w art. 36 ust. 1 u.p.z. prawnik z UE jest obowiązany przestrzegać warunków wykonywania zawodu obowiązujących w jego państwie macierzystym, z uwzględnieniem warunków wykonywania zawodu obowiązujących radców prawnych, o ile przestrzeganie tych ostatnich warunków można wymagać od osoby, która nie wykonuje stałej praktyki, i jeżeli jest to uzasadnione dla właściwego wykonywania czynności zawodowych oraz zachowania godności zawodu; stosuje się to odpowiednio do przestrzegania zasad etyki zawodowej (art. 37 u.p.z.). Artykuł 41 u.p.z. stanowi, że za zawinione naruszenie obowiązku przestrzegania warunków wykonywania zawodu i zasad etyki zawodowej, o których mowa w art. 36 i 37, prawnik z UE podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej według przepisów o odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych, z zastrzeżeniem odpowiedniego stosowania przepisów art. 10 ust. 2–5 u.p.z. (zob. uwagi do art. 3 KERP).

19. Należy odnotować, że ustawa o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej jest aktem, na mocy którego wdrożono do polskiego systemu prawa dyrektywę 77/249/EWG oraz dyrektywę 98/5/WE. Z tego powodu stosując przepisy tej ustawy, powinno się uwzględnić kontekst unijny, w tym orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE dotyczące wskazanych dyrektyw.

W związku z tym trzeba pamiętać, że zawarty w art. 14 ust. 1 u.p.z. obowiązek przestrzegania zasad etyki zawodowej, w tym KERP, ma źródło w re-

gulacji art. 6 ust. 1 dyrektywy 98/5/WE, stanowiącej, że prawnik praktykujący przy użyciu tytułu zawodowego uzyskanego w państwie macierzystym podlega tym samym zasadom etyki zawodowej, co prawnicy praktykujący przy użyciu odnośnego tytułu zawodowego przyjmującego państwa członkowskiego w odniesieniu do wszystkich czynności, które wykonuje na jego terytorium (zob. M. Kłaczyński, *Świadczenie przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX 2003, art. 14). Obowiązek przestrzegania przez prawnika zagranicznego zasad etyki w państwie przyjmującym, w zakresie wynikającym z prowadzonej w tym państwie działalności, z pierwszeństwem przed zasadami etyki obowiązującymi w państwie macierzystym, wynika też z orzecznictwa TSUE (zob. wyrok z 21.06.1974 r., 2/74, *Reyners v. Belgia*, EU:C:1974:68).

Warto także dodać, że dyrektywa 98/5/WE ustanawia zasadę, zgodnie z którą prawnik ma prawo prowadzić w ramach zawodu taką samą działalność jak prawnik praktykujący z użyciem tytułu zawodowego obowiązującego w przyjmującym państwie członkowskim, z zastrzeżeniem wyjątków określonych w art. 5 ust. 2 i 3 tej dyrektywy. Państwa członkowskie nie mogą zatem wprowadzać w swoim prawie krajowym innych wyjątków od tej zasady niż przewidziane w tym artykule (wyrok TS z 19.09.2006 r., C-193/05, *Komisja v. Luksemburg*, EU:C:2006:588).

Co więcej, rejestracji prawnika we właściwych organach innego państwa członkowskiego niż państwo, w którym uzyskał on uprawnienia, w celu umożliwienia mu wykonywania zawodu z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia nie można uzależniać od uprzedniej kontroli jego znajomości języków używanych w przyjmującym państwie członkowskim (wyrok TS z 19.09.2006 r., C-506/04, *Graham J. Wilson v. Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, EU:C:2006:587; zob. także wyroki TS: z 2.12.2010 r., C-225/09, *Edyta Joanna Jakubowska v. Alessandro Maneggia*, EU:C:2010:729 oraz z 17.07.2014 r., C-58/13 i C-59/13, *Angelo Alberto Torresi i Pierfrancesco Torresi v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati di Macerata*, EU:C:2014:2088).

20. Zgodnie z art. 20 ust. 1 u.p.z. przy wykonywaniu stałej praktyki prawnik spoza UE, wpisany na listę prowadzoną przez radę OIRP, podlega warunkom wykonywania zawodu i zasadom etyki zawodowej, które obowiązują radców prawnych. Prawniki spoza UE wpisani na tę listę jest uprawniony, w ramach wykonywania stałej praktyki, jedynie do udzielania porad prawnych i sporządzania opinii prawnych dotyczących prawa państwa macierzystego lub prawa międzynarodowego, w zakresie odpowiadającym zawodo-

wi radcy prawnego (art. 18 u.p.z.). Na zasadzie wzajemności, o ile umowy międzynarodowe ratyfikowane przez Polskę lub przepisy organizacji międzynarodowych, których Polska jest członkiem, nie stanowią inaczej, w ramach świadczenia usług transgranicznych prawnik spoza UE jest uprawniony wyłącznie do reprezentowania w postępowaniu cywilnym strony będącej obywatelem lub przynależącej do państwa, w którym prawnik ten jest uprawniony do wykonywania zawodu (art. 42 u.p.z.). Do prawnika spoza UE świadczącego takie usługi stosuje się odpowiednio przywołane wyżej przepisy art. 35 ust. 1, art. 36 i art. 41 u.p.z.

21. Zgodnie z art. 22¹ u.r.pr. rada OIRP jest uprawniona do kontroli i oceny wykonywania zawodu przez prawnika zagranicznego wpisanego na listę prawników zagranicznych, prowadzoną przez radę OIRP. Kontrolę przeprowadzają i oceny dokonują wizytatorzy powołani przez radę spośród radców prawnych. Odbывается się ona w trybie określonym uchwałą nr 112/VII/2010 KRRP z 30.01.2010 r. – Regulamin zakresu i trybu działania oraz zasad wynagradzania wizytatorów.
22. W ocenie TK prawnicy zagraniczni (niezależnie czy z UE, czy nie) wykonują czynności stanowiące atrybut radców prawnych (stała lub mająca przejściowy charakter praktyka w zakresie – pełnym lub częściowym – odpowiadającym zawodowi radcy prawnego), a tym samym czynności immanentne dla zawodu zaufania publicznego. Ponadto TK, wziąwszy pod uwagę, że zgodnie z art. 17 Konstytucji RP pieczęć nad należytych wykonywaniem zawodów zaufania publicznego (w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony) mają sprawować samorządy zawodowe reprezentujące osoby wykonujące te zawody, uznał, że niezależnie od braku normy wprost przyznającej samorządowi radców prawnych prawo do reprezentacji interesów zawodowych prawników zagranicznych, którzy wykonują praktykę w zakresie odpowiadającym zawodowi radcy prawnego – samorząd radców prawnych reprezentuje również tych prawników (wyrok TK z 2.07.2007 r., K 41/05, OTK-A 2007/7, poz. 72).
23. W świetle przywołanych przepisów ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej można stwierdzić, że w razie świadczenia przez nich w Polsce pomocy prawnej w zakresie odpowiadającym czynnościom zawodowym radcy prawnego prawnicy zagraniczni są w pełni zobligowani do przestrzegania KERP. Należy przy tym jednak zastrzec, że w praktyce zakres zastosowania poszczególnych posta-

nowień KERP do prawników zagranicznych powinien być określany przy uwzględnieniu ich statusu prawnego uregulowanego przede wszystkim przepisami przywołanej ustawy. Oznacza to, że postanowienia KERP – mimo braku wyrażenia tego *expressis verbis* w komentowanym artykule – powinny być do prawników zagranicznych stosowane „odpowiednio”. Wynika to też z faktu, że w postanowieniach KERP nie ma przecież mowy o prawnikach zagranicznych, lecz o radcach prawnych, a zatem w każdym przypadku należy „dopasować” konkretne postanowienie do sytuacji, w której mają być one zastosowane do prawnika zagranicznego.

24. W myśl § 3 KEA zasady KEA obowiązują odpowiednio aplikantów adwokackich.

Art. 2.

1. Radca prawny świadczący przejściowo lub stale pomoc prawną za granicą obowiązany jest przestrzegać postanowień Kodeksu, a także zasad etyki zawodowej obowiązujących w państwie przyjmującym, chyba że przepisy prawa obowiązujące w tym państwie stanowią inaczej.

2. (uchylony)

1. W art. 2 ust. 1 KERP nałożono na radców prawnych świadczących pomoc prawną za granicą obowiązek przestrzegania KERP oraz zasad etyki zawodowej obowiązujących w państwie przyjmującym. Przepis ten w wersji obowiązującej przed 1.01.2023 r. stanowił, że „radca prawny świadczący pomoc prawną za granicą obowiązany jest przestrzegać postanowień Kodeksu, a także zasad etyki zawodowej obowiązujących w państwie goszczącym”. Zmiana wprowadzona na mocy uchwały Nr 1/2022 Nadzwyczajnego KZRP z 8.07.2022 r. miała na celu rozwianie wątpliwości co do tego, czy regulacja ta dotyczy wyłącznie stałego świadczenia pomocy za granicą. Dodanie na końcu ust. 1 wyrazów „chyba że przepisy prawa obowiązujące w tym państwie stanowią inaczej” służyło wyjaśnieniu, że postanowienia KERP nie mogą nakładać na radcę prawnego świadczącego pomoc prawną za granicą obowiązków sprzecznych z takimi przepisami. Ponadto w art. 2 KERP uchylony został ust. 2 (zob. uwaga 7).
2. Odnośnie do obowiązku ustalonego na mocy art. 2 ust. 1 KERP należałoby wyjaśnić:
 - 1) co oznacza „świadczenie pomocy prawnej za granicą”,
 - 2) w jakim zakresie w takiej sytuacji wiąże nakaz przestrzegania postanowień KERP,

3) co kryje się pod sformulowaniem „zasady etyki zawodowej obowiązujące w państwie przyjmującym”.

Zgodnie z art. 4 u.r.pr. wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na **świadczeniu pomocy prawnej**, natomiast art. 6 ust. 1 u.r.pr. określa, że świadczenie pomocy prawnej przez radcę prawnego polega w szczególności na udzielaniu porad i konsultacji prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed urzędami i sądami w charakterze pełnomocnika lub obrońcy. Należy podkreślić, że ustawowy katalog czynności wchodzących w zakres świadczenia pomocy prawnej nie jest wyczerpujący, lecz ma charakter tylko przykładowy (zob. wyrok TK z 2.07.2007 r., K 41/05, OTK-A 2007/7, poz. 72). Przez świadczenie pomocy prawnej za granicą można zatem rozumieć wykonywanie wskazanych czynności poza granicami Polski. W komentowanym przepisie dodano, że chodzi o świadczenie tej pomocy „przejściowo lub stale”, ale nie ma to w zasadzie znaczenia dla rozstrzygnięcia pojawiającej się na jego tle wątpliwości, czy obejmuje on wyłącznie sytuacje, w których radca prawny przebywa za granicą. Dzięki wykorzystaniu środków komunikacji na odległość coraz powszechniejsze i łatwiejsze staje się obecnie świadczenie pomocy prawnej (szczególnie udzielanie porad i konsultacji prawnych) klientom za granicą, bez konieczności osobistego przebywania tam radcy prawnego. Tego rodzaju działalność można uznać za świadczenie pomocy prawnej „za granicę”, ale nie „za granicą”. W konsekwencji można stwierdzić, że postanowienia KERP są wiążące dla radców prawnych świadczących pomoc prawną z terytorium Polski na rzecz osób lub podmiotów za granicą, jednak dyspozycja art. 2 ust. 1 KERP dotyczy tylko sytuacji świadczenia pomocy prawnej w razie fizycznej obecności za granicą.

3. Co się tyczy zakresu, w którym postanowienia KERP wiążą w razie świadczenia przez radcę prawnego pomocy prawnej za granicą, to literalne odczytanie analizowanego postanowienia w ten sposób, że chodzi o cały KERP, wydaje się pewnym uproszczeniem. Wymaga bowiem podkreślenia, że kluczową kwestię stanowi tutaj to, na podstawie których przepisów radca prawny jest uprawniony do świadczenia pomocy prawnej za granicą. O tym przesądzą bowiem przepisy obowiązujące w danym państwie, z uwzględnieniem specyfiki świadczenia takiej pomocy w państwach członkowskich UE (oraz Norwegii, Islandii, Liechtensteinie i Szwajcarii), w których obowiązują zasady wynikające z prawa unijnego, w szczególności dyrektywy 77/249/EWG oraz dyrektywy 98/5/WE (zob. uwagi 16–18 do art. 1 KERP). Jeśli mamy więc do czynienia ze świadczeniem pomocy prawnej w państwie członkow-

skim UE (lub Norwegii, Islandii, Liechtensteinie i Szwajcarii), trzeba przede wszystkim pamiętać o postanowieniach art. 4 dyrektywy 77/249/EWG. Zgodnie z ust. 1 i 2 przywołanego artykułu czynności związane z reprezentowaniem lub obroną klienta w postępowaniu sądowym lub przed organami władzy państwowej są wykonywane w każdym przyjmującym państwie członkowskim na warunkach określonych dla prawników prowadzących działalność zawodową w tym państwie, prawnik zaś wykonujący takie czynności przestrzega zasad regulaminu zawodowego przyjmującego państwa członkowskiego bez uszczerbku dla obowiązków, jakie na nim spoczywają w państwie członkowskim pochodzenia (por. wyrok TS z 18.05.2017 r., C-99/16, Jean-Philippe Lahorgue v. Ordre des avocats du barreau de Lyon i in., EU:C:2017:391). A zatem w takiej sytuacji można mówić o obowiązku przestrzegania przez radcę prawnego całego KERP. Natomiast nieco inaczej omawiana kwestia wygląda w razie wykonywania czynności innych niż związane z reprezentowaniem lub obroną klienta w postępowaniu sądowym lub przed organami władzy państwowej. Artykuł 4 ust. 4 dyrektywy 77/249/EWG stanowi, że prawnik wykonujący takie czynności podlega warunkom i zasadom regulaminu zawodowego obowiązującego w państwie członkowskim pochodzenia, bez naruszenia zasad (bez względu na ich źródło), które obowiązują w tym zawodzie w przyjmującym państwie członkowskim, przede wszystkim zaś zasad, które dotyczą sprzeczności pomiędzy wykonywaniem czynności prawnika i wykonywaniem innych czynności w tym państwie członkowskim, zachowania tajemnicy zawodowej, zależności wobec innych prawników, zakazu występowania tego samego prawnika w imieniu stron o sprzecznych interesach oraz reklamy. Te zasady obowiązują tylko wtedy, gdy mogą być przestrzegane przez prawnika, który nie prowadzi działalności zawodowej w przyjmującym państwie członkowskim i w stopniu, w którym ich przestrzeganie jest obiektywnie uzasadnione jako mogące zapewnić w tym państwie członkowskim prawidłowe wykonywanie czynności prawnika, powagę zawodu i poszanowanie zasad dotyczących sprzeczności w wykonywaniu czynności zawodowych. W świetle tych postanowień zakres obowiązku przestrzegania KERP przez radcę prawnego może być zmodyfikowany z uwagi na zasady obowiązujące w danym państwie członkowskim UE. Tę konkluzję potwierdza art. 2 ust. 1 KERP *in fine*, który dopuszcza odstępstwo od przestrzegania KERP w przypadku gdy przepisy prawa obowiązujące w państwie przyjmującym stanowią inaczej.

4. Jeśli chodzi o świadczenie pomocy prawnej w państwie niezwiązanym postanowieniami dyrektywy 77/249/EWG, trzeba przyjąć, że radca prawny

ma obowiązek przestrzegać obowiązującego w nim prawa, które – w razie braku przepisów odrębnych – nie może być ograniczone przez postanowienia KERP. Można więc uznać, że naruszenie przez radcę prawnego świadczącego pomoc prawną za granicą postanowienia KERP, które jest neutralne z perspektywy prawa takiego państwa, stanowi delikt dyscyplinarny (por. J. Naumann, *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 13). W razie kolizji tych postanowień z prawem tego państwa radca prawny może na podstawie mocy art. 2 ust. 1 KERP *in fine* odstąpić od stosowania postanowień KERP niezgodnych z przepisami prawa obowiązującego w tym państwie.

5. Jeśli chodzi o zwrot „**zasady etyki zawodowej obowiązujące w państwie przyjmującym**”, trzeba przez nie rozumieć nie wszystkie zasady etyki zawodowej, lecz postanowienia ich właściwych kodeksów (wiążących prawników wykonujących zawód będący odpowiednikiem zawodu radcy prawnego), które można uznać za odpowiednik KERP w państwie goszczącym, tzn. państwie, w którym jest świadczona pomoc prawna. W tym kontekście warto przytoczyć art. 2.4 Kodeksu Etyki CCBE („Poszanowanie dla zasad innych adwokatów i stowarzyszeń prawniczych”): „Prowadząc praktykę transgraniczną prawnik z innego Państwa Członkowskiego może być zobowiązany do przestrzegania zasad zawodowych obowiązujących w przyjmującym Państwie Członkowskim. Prawnicy mają obowiązek informowania się co do zasad dotyczących ich w zakresie wykonywania określonego rodzaju działalności”.
6. Obowiązek przestrzegania przez radcę prawnego świadczącego pomoc prawną za granicą zasad etyki zawodowej obowiązujących w państwie goszczącym, jeśli jest to państwo członkowskie UE, ma swoją podstawę w przepisach dyrektywy 98/5/WE. Zgodnie z art. 6 ust. 1 tego aktu niezależnie od przepisów dotyczących wykonywania zawodu i zasad deontologii, jakim w państwie pochodzenia podlega prawnik wykonujący swoją działalność, posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, podporządkowany jest on tym samym przepisom dotyczącym wykonywania zawodu i zasad deontologii, co prawnicy wykonujący swoją działalność posługujący się tytułem zawodowym właściwym dla przyjmującego państwa członkowskiego, w odniesieniu do wszystkich rodzajów działalności, jakie prowadzi on na terytorium tego państwa. Z kolei art. 7 ust. 1 dyrektywy 98/5/WE stanowi, że w przypadku uchybienia obowiązkom przez prawnika wykonującego swój zawód w przyjmującym państwie członkowskim, posłu-

gującego się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, stosuje się zasady proceduralne, sankcje i odwołania przewidziane w przyjmującym państwie członkowskim (zob. wyroki TS: z 7.11.2000 r., C-168/98, *Luksemburg v. Parlament i Rada*, EU:C:2000:598; z 19.09.2006 r., C-506/04, *Graham J. Wilson v. Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, EU:C:2006:587 oraz z 7.05.2019 r., C-431/17, *Monachos Eirinaios v. Dikigorikos Syllogos Athinon*, EU:C:2019:368).

7. Tytułem uzupełnienia warto wspomnieć, że uchylony art. 2 ust. 2 KERP stanowił, że radca prawny jest obowiązany przestrzegać postanowień Kodeksu Etyki CCBE podczas swojej działalności transgranicznej. Kodeks Etyki CCBE to Kodeks Etyki Prawników Europejskich przyjęty przez Radę Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy i uznany za wiążący dla radców prawnych uchwałą nr 8 IX Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 6.11.2010 r.

Zgodnie z art. 1.2 Kodeksu Etyki CCBE zawarte w nim zasady etyki zawodowej mają na celu, przez ich dobrowolne przyjęcie przez tych, do których mają zastosowanie, zapewnienie właściwego wypełniania przez prawnika funkcji uznanej za niezbędną we wszystkich społeczeństwach cywilizowanych, nieprzestrzeganie zaś tych zasad przez prawnika może skutkować nałożeniem sankcji dyscyplinarnych. W myśl art. 1.3 Kodeksu organizacje reprezentujące zawody prawnicze za pośrednictwem CCBE postulują, aby zasady w nim określone zostały uznane za obecne wspólne stanowisko wszystkich adwokatów i stowarzyszeń prawniczych UE i Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) oraz aby zostały przyjęte w możliwie najkrótszym terminie jako zasady obowiązujące w odniesieniu do działalności transgranicznej prawników w obrębie UE i EOG. Ponadto wyrażono postulat, aby w miarę możliwości zasady deontologii i praktyki zawodowej były interpretowane i stosowane w sposób zgodny z zasadami określonymi w Kodeksie Etyki CCBE. Uznano także, że po przyjęciu zasad określonych w Kodeksie za obowiązujące w odniesieniu do działalności transgranicznej prawnicy będą zobowiązani do przestrzegania zasad postępowania określonych przez ich rodzime adwokatury lub stowarzyszenia prawnicze w takim zakresie, w jakim są one zgodne z zasadami Kodeksu Etyki CCBE.

Uchylenie art. 2 ust. 2 KERP należy ocenić pozytywnie, ponieważ określone w nim zasady związania radców prawnych postanowieniami Kodeksu Etyki CCBE nasuwały poważne zastrzeżenia. Przywołana wyżej uchwała nr 8 IX KZRP z 6.11.2010 r. również wywołuje wątpliwości, dlatego kwestia ta powinna zostać na nowo uregulowana (zob. T. Jaroszyński, *Kodeks Etyki*

Prawników Europejskich (CCBE) w polskim systemie prawa, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023/1, s. 217).

8. Aplikanci radcowscy są zobligowani do stosowania w pełnym zakresie postanowień art. 2 KERP.
9. Prawnicy zagraniczni są objęci postanowieniami art. 2 ust. 1 KERP. Zgodnie z art. 10 ust. 1 u.p.z. prawnik zagraniczny, w zależności od tego, na którą listę jest wpisany, podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej według przepisów o odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów lub odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych. Jak orzekł SN w postanowieniu z 29.08.2017 r., SDI 42/17, LEX nr 2382453, z przepisu tego wynika, że prawnik zagraniczny z UE wpisany na listę prowadzoną przez właściwą okręgową radę adwokacką podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej według przepisów o odpowiedzialności dyscyplinarnej polskich adwokatów, również za przewinienia popełnione za granicą Polski (por. M. Zaliszko, *Rola zawodowego pełnomocnika w sporach transgranicznych* [w:] *Wykonywanie zawodu radcy prawnego. 40-lecie samorządu radcowskiego. Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość*, red. K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska, Warszawa 2022, s. 135).
10. Zgodnie z § 1 ust. 4 KEA obowiązkiem adwokata wykonującego zawód za granicą jest przestrzeganie norm zawartych w KEA, jak również norm etyki adwokackiej obowiązujących w kraju goszczącym.

Art. 3.

1. Naruszenie postanowień Kodeksu stanowi podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej.
 2. Radca prawny oraz aplikant radcowski nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyn popełniony przed wpisaniem na listę radców prawnych lub listę aplikantów radcowskich, z zastrzeżeniem ust. 3.
 3. Radca prawny odpowiada dyscyplinarnie także za czyn popełniony po wpisaniu go na listę aplikantów radcowskich.
1. W art. 3 ust. 1 KERP określono – a raczej przypomniano – zasadę, że naruszenie postanowień KERP stanowi podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej, natomiast w ust. 2 i 3 tego artykułu doprecyzowano temporalny zakres jej stosowania do radców prawnych oraz aplikantów radcowskich.
 2. **Odpowiedzialność dyscyplinarna** we właściwym znaczeniu oznacza odpowiedzialność ponoszoną przez osoby pozostające w stosunkach pub-

licznoprawnego podporządkowania, związane szczególnymi obowiązkami dyscypliny z powodu wykonywanego zawodu lub sprawowanej funkcji, mającymi na celu ochronę niezbędnego dla tych zawodów zaufania publicznego (szeroko na ten temat zob. P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013). Część doktryny uznaje prawo dyscyplinarne za wchodzące w skład prawa karnego (jako „prawo karne dyscyplinarne”) lub przynajmniej uważa je za prawo najbliższe prawu karnemu (por. np. *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, red. T. Dukiet-Nagórska, O. Sitarz, Warszawa 2020, s. 27). Za taką kwalifikacją ma przemawiać w szczególności represyjny charakter sankcji dyscyplinarnych, służących zwalczaniu czynów uznawanych przez ustawodawcę za niepożądane. Zdaniem innych autorów prawo dyscyplinarne jest bliższe prawu administracyjnemu, gdyż przewinienia dyscyplinarne nie mogą być traktowane jako czyny społecznie szkodliwe ani nie są czynami bezprawnymi w rozumieniu prawa karnego (por. np. T. Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2002, s. 27). Ponadto jest prezentowane stanowisko, że prawo dyscyplinarne nie da się jednoznacznie umieścić we wskazanych gałęziach prawa, jego cechy zaś pozwalają uznać je za część tzw. prawa represyjnego. W tym ujęciu istotne jest oparcie się na odpowiedzialności prawnej rozumianej jako zasada ponoszenia przez podmiot przewidzianych prawem ujemnych konsekwencji za zdarzenia i stany rzeczy podlegające ujemnej kwalifikacji normatywnej i przypisywane prawnie danemu podmiotowi w danym porządku prawnym (zob. I. Bogucka, *Odpowiedzialność dyscyplinarna* [w:] *Leksykon etyki prawniczej. 100 podstawowych pojęć*, red. P. Skuczyński, S. Sykuna, Warszawa 2013, s. 255). Odnotowania wymaga także, że zakres przedmiotowy odpowiedzialności dyscyplinarnej jest szerszy od zakresu przedmiotowego innych rodzajów odpowiedzialności prawnej. Odpowiedzialność dyscyplinarna jest niezależna od innych rodzajów odpowiedzialności prawnej. Prawodawca nie wyłącza możliwości pociągnięcia za ten sam czyn do odpowiedzialności prawnej innego rodzaju, jak odpowiedzialność karna, administracyjna lub cywilna (J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych*, Warszawa 2022).

3. W opisie i kwalifikacji prawnej przewinienia dyscyplinarnego konieczne jest zarówno wykazanie naruszenia przepisu określającego materialnoprawne przesłanki odpowiedzialności dyscyplinarnej (np. naruszenie godności zawodu), jak i wskazanie normy, która standardy takiej godności wyznacza, np. kodeksu etyki zawodowej. Poza tym czyn stanowiący przewinienie dyscyplinarne musi nosić cechę bezprawności. O bezprawności decyduje wykazanie,

że narusza on określone obowiązki lub zasady związane z wykonywaniem zawodu, natomiast zawinienie jest podstawą każdej zindywidualizowanej odpowiedzialności o charakterze represyjnym (zob. I. Bogucka, *Odpowiedzialność...*, s. 258). Powszechnie akceptuje się również to, że odpowiedzialność dyscyplinarną ponosi się na zasadzie winy (więcej na ten temat zob. M. Kowalewska-Łukuć, *Wina w prawie karnym*, Warszawa 2019). Delikt dyscyplinarny można popełnić z winy umyślnej – gdy sprawca ma zamiar popełnienia czynu zabronionego, tj. chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia na to się godzi albo z winy nieumyślnej, gdy sprawca co prawda nie ma zamiaru popełnienia czynu zabronionego, ale wskutek niedochowania należytej staranności popełnia go (art. 9 § 1 i 2 k.k.) (orzeczenie WSD z 15.02.2019 r., WO-106/18, ws.d.kirp.pl).

W określonych sytuacjach, mimo że doszło do naruszenia zasad wykonywania zawodu radcy prawnego, to odpowiedzialność dyscyplinarna nie ma miejsca. Za okoliczności wyłączające odpowiedzialność dyscyplinarną uznaje się:

- 1) kontratyp dyscyplinarny (np. stan wyższej konieczności),
- 2) okoliczności wyłączające winę radcy prawnego (np. usprawiedliwiona nieświadomość bezprawności czynu),
- 3) przedawnienie karalności deliktu dyscyplinarnego (zob. art. 70 u.r.pr.) (zob. J. Zaleśny, *Odpowiedzialność...*).

W doktrynie sygnalizuje się jednak, że w praktyce występują w związku z tym trudności. W razie gdy poniesienie odpowiedzialności dyscyplinarnej przez sprawcę czynu jest wyłączone z uwagi na jego niepoczytalność, organy samorządu zawodowego są pozbawione środków prawnych o charakterze zapobiegającym, pozwalających oddziaływać na taką osobę w celu przeciwdziałania popełnieniu kolejnych czynów (zob. P. Skuczyński, *Nierepresyjne funkcje odpowiedzialności dyscyplinarnej a model postępowania w sprawach dyscyplinarnych*, „Przegląd Legislacyjny” 2017/3, s. 44).

4. Zgodnie z art. 64 ust. 1 u.r.pr. **radcowie prawni i aplikanci radcowscy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie sprzeczne z prawem, zasadami etyki lub godnością zawodu bądź za naruszenie swych obowiązków zawodowych**. W świetle tego przepisu postanowienie art. 3 ust. 1 KERP można uznać za regulację zbędną, ponieważ i bez niej byłoby oczywiste, że naruszenie postanowień KERP stanowi podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej. Jeśli chodzi o pojęcie odpowiedzialności dyscyplinarnej, to jest to szczególny rodzaj odpowiedzialności prawnej, charakteryzujący się m.in. tym, że nie ma ona charakteru powszech-

nego, tzn. jej zakres podmiotowy jest ograniczony tylko do określonej kategorii osób (szeroko na ten temat zob. R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013). Należy też pamiętać, że zwrot „zasady etyki zawodu radcy prawnego” jest szerszy od zakresu KERP, który nie powinien być traktowany jako ich całościowa kodyfikacja (zob. S. Michór, *Kilka uwag o charakterze zasad etyki radcy prawnego*, AUW PPIA 2007/76, s. 179).

5. Zasady podlegania odpowiedzialności dyscyplinarnej przez radców prawnych oraz prowadzenia wobec nich postępowań dyscyplinarnych (obejmujących dochodzenie, postępowanie przed sądem dyscyplinarnym oraz postępowanie wykonawcze) są określone w rozdziale 6 u.r.pr. W myśl art. 74¹ u.r.pr. w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego oraz rozdziałów I–III Kodeksu karnego. Omawianie regulacji dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych wykracza poza ramy niniejszego komentarza (więcej na ten temat zob. T. Niedziński, *Postępowanie dyscyplinarne wobec radcy prawnego*, R.Pr. 2014/1, s. 115; M. Zreda, *Wybrane zagadnienia prawnokarne postępowań dyscyplinarnych radców prawnych*, „Temidium” 2017/1, s. 31; P. Czarnecki, *Stosowanie kodeksu karnego w postępowaniach dyscyplinarnych*, PiP 2017/10, s. 100), warto wszakże przedstawić przynajmniej przepisy odnoszące się do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego oraz kar dyscyplinarnych.
6. Zgodnie z art. 70 ust. 1 u.r.pr. nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego, jeżeli od czasu popełnienia przewinienia upłynęły 3 lata, a w przypadkach nadużycia wolności słowa i pisma w zakresie określonym w art. 11 ust. 2 u.r.pr. – jeden rok. Jak uznał SN, termin przedawnienia określony w tym przepisie zostaje przerwany w momencie podjęcia przez rzecznika dyscyplinarnego decyzji o wszczęciu dochodzenia (postanowienie SN z 25.04.2018 r., VI KS 1/18, LEX nr 2481982). W razie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przed upływem tego terminu karalność przewinienia dyscyplinarnego ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło 5 lat, a w przypadkach przewidzianych w art. 11 ust. 2 u.r.pr. – 3 lata (art. 70 ust. 2 u.r.pr.). Zdaniem SN w przypadku gdy przedawnienie karalności nastąpiło w trakcie postępowania dyscyplinarnego albo zostało wszczęte postępowanie dyscyplinarne, mimo że nastąpiło przedawnienie karalności czynu i ustalono tę okoliczność w trakcie postępowania, to należy umorzyć takie postępowanie dyscyplinarne, stosując odpowiednio art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k.

(postanowienie SN z 12.03.2019 r., II DSI 36/18, LEX nr 2640528). Jeżeli czyn zawiera znamiona przestępstwa, przedawnienie dyscyplinarne następuje dopiero z upływem okresu przedawnienia karalności przestępstwa (art. 70 ust. 3 u.r.pr.). Według SN zwrot „zawiera znamiona przestępstwa” należy interpretować jako zawierający warunek prawomocnego stwierdzenia przestępności czynu, obejmujący obok wypełnienia określonych w ustawie karnej znamion czynu zabronionego także bezprawność, winę oraz większy niż znikomy stopień społecznej szkodliwości (zob. wyrok SN z 25.07.2013 r., SDI 13/13, LEX nr 1375237). Za dopuszczalne uznaje się oparcie orzeczenia dyscyplinarnego na materiale dowodowym, który stał się podstawą ustaleń faktycznych i w konsekwencji prawomocnego wyroku karnego, stwierdzającego popełnienie przestępstwa tożsamego z czynem stanowiącym delikt dyscyplinarny (wyrok SN z 22.11.2017 r., SDI 48/17, LEX nr 2420347). Należy dodatkowo odnotować, że w ocenie TK delikt dyscyplinarny musi być oceniany w płaszczyźnie nie tylko normatywnej, ale także zawodowej, etycznej itd. W konsekwencji także problemu winy nie można ujmować wyłącznie w kategoriach prawnopozytywnych, a tym bardziej wyłącznie w aspekcie prawa karnego i postępowania karnego; może ona mieć także inny wymiar (wyrok TK z 27.02.2001 r., K 22/00, OTK 2001/3, poz. 48).

7. W myśl art. 65 ust. 1 u.r.pr. **karami dyscyplinarnymi** są:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) kara pieniężna;
- 4) zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na czas od 3 miesięcy do 5 lat, a w stosunku do aplikantów radcowskich – zawieszenie w prawach aplikanta na czas od jednego roku do 3 lat;
- 5) pozbawienie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, a w stosunku do aplikantów radcowskich – wydalenie z aplikacji.

Obok kary nagany i kary pieniężnej można orzec dodatkowo zakaz wykonywania patronatu na czas od roku do 5 lat (ust. 2a). Obok kary zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego orzeka się dodatkowo zakaz wykonywania patronatu na czas od lat 2 do lat 10 (ust. 2b). Karę pieniężną wymierza się w granicach od półtorakrotności do dwunastokrotności minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dacie popełnienia przewinienia dyscyplinarnego (ust. 2ba). Kara pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego pociąga za sobą skreślenie z listy radców prawnych bez prawa ubiegania się o ponowny wpis na listę radców prawnych przez okres 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary pozbawienia

prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego (ust. 2c). Kara wydalenia z aplikacji pociąga za sobą skreślenie z listy aplikantów bez prawa ubiegania się o ponowny wpis na listę aplikantów radcowskich lub o wpis na listę radców prawnych przez okres 5 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary wydalenia z aplikacji (ust. 2d). Obok kary dyscyplinarnej można orzec dodatkowo obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego. Orzekając ten obowiązek, sąd dyscyplinarny określa sposób jego wykonania, odpowiedni ze względu na okoliczności sprawy (ust. 2e). Sąd dyscyplinarny może orzec podanie treści orzeczenia do publicznej wiadomości w określony sposób, jeżeli uzna to za celowe ze względu na okoliczności sprawy, o ile nie narusza to interesu pokrzywdzonego (ust. 2f). Kara nagany oraz kara pieniężna pociągają za sobą utratę biernego prawa wyborczego do organu samorządu radców prawnych na czas 3 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia (ust. 2g). Kara zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego pociąga za sobą utratę biernego i czynnego prawa wyborczego do organu samorządu radców prawnych na czas sześciu lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia (ust. 2h). W razie jednoczesnego ukarania za kilka przewinień dyscyplinarnych sąd dyscyplinarny wymierza karę za poszczególne przewinienia, a następnie karę łączną na zasadach określonych w art. 65¹ ust. 2 u.r.pr. (więcej na ten temat zob. M. Zreda, *Kary dyscyplinarne w ustawie o radcach prawnych*, „Temidium” 2019/4, s. 31; M. Kulik, *Kary dyscyplinarne w ustawie o radcach prawnych. Próba analizy systemowej*, „Studia Iuridica” 2022/93, s. 157).

8. Ważną cechą odpowiedzialności dyscyplinarnej jest to, że – co do zasady – brak jest tutaj ustawowego przyporządkowania poszczególnych kar do określonych deliktów dyscyplinarnych. Daje to organom dyscyplinarnym możliwość wzięcia pod uwagę wszelkich okoliczności dotyczących zarówno samego czynu i sprawcy, jak i ich społecznego kontekstu w celu zapewnienia adekwatności kary do czynu. Rodzaj kary powinien więc zależeć od rodzaju naruszenia i jego wagi, stopnia szkodliwości społecznej czynu, stopnia zawinienia sprawcy oraz okoliczności łagodzących albo obciążających. Sąd dyscyplinarny wymierza karę określoną w ustawie na podstawie swojego uznania, biorąc pod uwagę m.in. cele zapobiegawcze i wychowawcze, które kara ma osiągnąć wobec obwinionego, jak również potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej środowiska zawodowego oraz ochrony społecznej roli zawodu. Przy wymiarze kary należy uwzględnić zwłaszcza motywację i sposób zachowania obwinionego, rodzaj i stopień naruszenia obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw czynu, właściwości i wa-

runki osobiste obwinionego oraz jego zachowanie się po popełnieniu czynu (zob. I. Bogucka, *Odpowiedzialność...*, s. 260; M. Zreda, *Kary...*, s. 31).

9. Zgodnie z art. 71 ust. 1 u.r.pr. sąd dyscyplinarny niezwłocznie przesyła odpis prawomocnego orzeczenia właściwej radzie OIRP, Ministrowi Sprawiedliwości i KRRP. O karach zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, zawieszenia w prawach aplikanta, pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego oraz wydalenia z aplikacji zawiadamia się:

- 1) sądy;
- 2) prokuratury;
- 3) pracodawców oraz inne podmioty, na rzecz których dany radca prawny świadczy pomoc prawną;
- 4) właściwe ze względu na charakter prowadzonych przez danego radcę prawnego spraw organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego

– w okręgu OIRP, w której radca prawny albo aplikant radcowski jest wpisany na listę (ust. 4).

Usunięcie wzmianki o ukaraniu dyscyplinarnym następuje z urzędu po upływie:

- 1) 3 lat od uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego karę upomnienia, karę nagany lub karę pieniężną,
- 2) 5 lat od upływu okresu zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego,
- 3) 15 lat od uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego karę pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego albo 7 lat i 6 miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego karę wydalenia z aplikacji radcowskiej

– jeżeli radca prawny lub aplikant radcowski nie zostanie w tym czasie ukarany lub nie zostanie wszczęte przeciwko niemu postępowanie dyscyplinarne (ust. 5).

10. Należy zasygnalizować, że w świetle orzecznictwa sądów administracyjnych rozstrzyganie o odpowiedzialności dyscyplinarnej członków samorządu zawodowego radców prawnych stanowi zadania publiczne, w związku z tym informacje dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej członków tego samorządu stanowią – co do zasady – informację publiczną w rozumieniu ustawy o dostępie do informacji publicznej – zob. np. wyrok NSA z 24.11.2016 r., I OSK 1112/15, LEX nr 2261594; zob. także M. Błachucki, *Działalność samorządu radców prawnych i jego członków w zakresie realizacji*

ustawy o dostępie do informacji publicznej w świetle orzecznictwa sądowego, R.Pr. 2017/3, s. 21).

11. Charakterystyczna dla odpowiedzialności dyscyplinarnej jest jej **niezależność od innych rodzajów odpowiedzialności**. Po pierwsze, przewinienie dyscyplinarne nie musi stanowić czynu, który spełnia jednocześnie przesłanki odpowiedzialności karnej, cywilnej lub skarbowej, a zatem odpowiedzialność dyscyplinarna ma charakter samoistny. Potwierdza to orzecznictwo TK, który zwraca uwagę na jej odrębność od odpowiedzialności karnej, ze względu na to, że jest ona nakierowana na ochronę wartości związanych z wykonywaniem zawodu i jego godności (zob. np. wyrok TK z 1.12.2010 r., K 41/07, OTK-A 2010/10, poz. 127; więcej na ten temat zob. W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2023, rozdz. XIV). Po drugie, odpowiedzialność dyscyplinarna może być egzekwowana niezależnie od innych postępowań prowadzonych w związku z tym samym czynem, który spełnia przesłanki także innego rodzaju odpowiedzialności (zob. I. Bogucka, *Odpowiedzialność...*, s. 263). W tym kontekście należy przywołać art. 67 ust. 1 u.r.pr., zgodnie z którym postępowanie dyscyplinarne o ten sam czyn toczy się niezależnie od postępowania karnego lub postępowania dyscyplinarnego wszczętego w jednostce organizacyjnej, w której przepisy szczególne przewidują takie postępowanie; postępowanie dyscyplinarne może być jednak zawieszone do czasu ukończenia postępowania karnego. Oznacza to m.in., że nawet uwolnienie radcy prawnego od zarzutów karnych nie musi być równoważne z bezprzedmiotowością zarzutów w postępowaniu dyscyplinarnym (postanowienie WSD z 17.10.2017 r., WO-112/17, wsd.kirp.pl). W orzecznictwie dyscyplinarnym uznaje się, że jeżeli obwiniony radca prawny został skazany prawomocnym wyrokiem za popełnione przestępstwo, niezbędne jest stwierdzenie tożsamości czynu przypisanego jako przewinienie dyscyplinarne z przestępstwem, za które obwiniony został skazany. Sąd dyscyplinarny jest więc obowiązany dokonać niezbędnych ustaleń faktycznych i ocen co do tożsamości czynu. Jest on natomiast związany wyrokiem skazującym co do popełnienia przestępstwa (jego znamion). Sądowi dyscyplinarnemu nie wolno dokonywać w tym zakresie własnych ustaleń i ocen, a obwiniony nie może kwestionować w postępowaniu dyscyplinarnym faktu popełnienia przestępstwa (orzeczenie WSD z 6.08.2020 r., WO-45/20, wsd.kirp.pl). W ocenie SN zawieszenie postępowania dyscyplinarnego w przypadku jednocześnie toczącego się postępowania karnego powinno nastąpić jedynie wówczas, gdy zachodzi tożsamość podmiotowo-przedmiotowa prowadzonych postępowań, o ile upłynął już podstawowy okres przedawnienia

określony w art. 70 ust. 2 u.r.pr. Uzasadnieniem dla zawieszenia postępowania dyscyplinarnego jest zatem sytuacja, gdy zachowanie danego podmiotu, oceniane w kontekście odpowiedzialności karnej, jest podstawą do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Przyjęcie, że czyn zarzucany obwinionemu wyczerpuje jednocześnie znamiona przestępstwa, wymaga stwierdzenia tego faktu w drodze prawomocnego wyroku sądu karnego. Jednocześnie SN zwrócił uwagę, że nie można pominąć istotnej okoliczności wynikającej z odrębności i autonomicznego charakteru postępowania dyscyplinarnego, wynikającego z celów, którym ma służyć. Celem postępowania dyscyplinarnego jest bowiem stanie na straży właściwego wykonywania zawodu, tzn. w zgodzie z przepisami prawa i godnością zawodu (postanowienie SN z 12.03.2019 r., II DSI 36/18, LEX nr 2640528).

12. W stosunku do treści art. 3 ust. 2 i 3 KERP należy w pierwszym rzędzie wskazać na brak precyzji w ich sformułowaniu. Postanowienia te powinny bowiem odnosić się wyłącznie do odpowiedzialności dyscyplinarnej związanej z naruszeniem postanowień KERP. Niedopuszczalne jest traktowanie ich jako podstawy ponoszenia takiej odpowiedzialności, np. za postępowanie sprzeczne z prawem, gdyż nie mieści się to w zakresie regulacji komentowanego aktu. A zatem **przez czyny, o których mowa w ust. 2 i 3, trzeba rozumieć tylko czyny polegające na naruszeniu KERP.**
13. Z postanowień art. 3 ust. 2 i 3 KERP wynika, że **radca prawny nie może być pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyn (polegający na naruszeniu KERP) popełniony przed wpisaniem na listę radców prawnych lub listę aplikantów radcowskich.**

W pierwszej sytuacji chodzi przede wszystkim o osoby, których nie obowiązuje wymóg odbycia aplikacji radcowskiej i złożenia egzaminu radcowskiego (zob. art. 25 ust. 1 u.r.pr.), a także osoby mogące przystąpić do egzaminu radcowskiego bez odbycia aplikacji radcowskiej (zob. art. 25 ust. 2 u.r.pr.). Z kolei radców prawnych, którzy odbywali aplikację radcowską, nie można pociągnąć do odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyn popełniony przed wpisaniem na listę aplikantów radcowskich.

W odniesieniu do aplikantów radcowskich początek odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie KERP wyznacza wpisanie na listę aplikantów radcowskich.

14. W myśl art. 31² u.r.pr. wpis na listę radców prawnych lub aplikantów radcowskich uważa się za dokonany, jeżeli Minister Sprawiedliwości nie podpi-

sze sprzeciwu od wpisu w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały wraz z aktami osobowymi kandydata. Minister Sprawiedliwości wyraża sprzeciw w formie decyzji administracyjnej. Decyzja ta może być zaskarżona do sądu administracyjnego przez zainteresowanego lub organ samorządu w terminie 30 dni od dnia doręczenia tej decyzji (zob. uwaga 4 do art. 1 KERP).

15. Tytułem uzupełnienia warto wskazać, że na mocy art. 29³ u.r.pr. rada OIRP może skreślić radcę prawnego z listy radców prawnych w związku z czynem popełnionym przed wpisem na listę, jeżeli czyn ten nie był znany radzie w chwili wpisu, a stanowiłby przeszkodę do wpisu. W tym kontekście szczególne znaczenie ma art. 24 ust. 1 pkt 5 u.r.pr. stanowiący, że na listę radców prawnych może być wpisany ten, kto jest nieskazitelnego charakteru i swym dotychczasowym zachowaniem daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu radcy prawnego. Możliwa jest zatem sytuacja, w której czyn popełniony przed wpisaniem na listę radców prawnych, naruszający postanowienie KERP, nie może wprawdzie być przedmiotem postępowania dyscyplinarnego, ale stanowi przesłankę podjęcia przez radę OIRP decyzji o skreśleniu z listy radców prawnych. W tym kontekście istotne jest to, że badając, czy kandydat daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu zaufania publicznego, należy brać pod uwagę wszystkie okoliczności składające się na wizerunek kandydata, a tym zdarzenia, które stanowiły podstawę wydania wyroku skazującego, mimo że skazanie uległo zatarciu (wyrok NSA z 22.11.2022 r., II GSK 1127/19. LEX nr 3479032).
16. Niezależnie od opisanych wyżej reguł wynikających z art. 3 ust. 2 i 3 KERP trzeba pamiętać o § 2 uchwały nr 3/2014 KZRP, zgodnie z którym do zdarzeń mających miejsce przed dniem wejścia w życie tej uchwały (1.07.2015 r.) zastosowanie mają przepisy dotychczasowe (tj. postanowienia KERP z 2007 r.). W sytuacji gdy określony czyn został popełniony po wpisaniu na listę aplikantów radcowskich lub listę radców prawnych, należy jeszcze zweryfikować, czy w momencie jego popełnienia obowiązywał już KERP, co dopiero pozwala ocenić naruszenie postanowień KERP i ewentualnie pociągnąć radcę prawnego do odpowiedzialności dyscyplinarnej.
17. Jak stwierdził SN w wyroku z 13.01.2017 r., SDI 42/16, LEX nr 2194885, w ustawie o radcach prawnych nie przewidziano możliwości prowadzenia postępowania dyscyplinarnego co do osoby, która utraciła status radcy prawnego, choć takie rozwiązanie w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej przyjęto np. w stosunku do sędziów (art. 118 p.u.s.p.). To, że postępowanie dyscypli-

narne może toczyć się tylko wobec osoby, która jest radcą prawnym, wynika także z treści art. 30 ust. 1 u.r.pr. Przepis ten umożliwia bowiem radzie OIRP odmówić skreślenia z listy radców prawnych osoby, wobec której toczy się postępowanie dyscyplinarne, pomimo że złożyła wniosek o skreślenie go z tej listy (art. 29 ust. 1 u.r.pr.). W ocenie SN cel tej regulacji jest jasny – ma ona służyć temu, aby nie można było unikać odpowiedzialności dyscyplinarnej przez złożenie wniosku o skreślenie z listy radców prawnych. Z przepisu tego wynika, że utrzymanie statusu radcy prawnego jest warunkiem niezbędnym do dalszego prowadzenia postępowania dyscyplinarnego wobec osoby, która była radcą prawnym w czasie popełnienia czynów opisanych w treści art. 64 ust. 1 u.r.pr. (por. J. Skrzypczak, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 maja 2018 r., SDI 12/18 (LEX nr 2555740)*, R.Pr. 2018/4, s. 129).

18. Stosowanie art. 3 KERP do aplikantów radcowskich nie ulega wątpliwości. Naruszenie postanowień KERP przez aplikanta radcowskiego stanowi podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej, która jest egzekwowana w sposób analogiczny jak wobec radcy prawnego, z uwzględnieniem wszakże różnic w statusie między tymi osobami (zob. uwaga 14 do art. 1 KERP). Aplikant radcowski nie może co prawda ponosić odpowiedzialności dyscyplinarnej za nienależyte wykonywanie zawodu radcy prawnego, którego jeszcze w dosłownym sensie nie wykonuje, ani za czyny sprzeczne ze ślubowaniem radcowskim, którego jeszcze nie złożył, ale może i powinien ponosić odpowiedzialność dyscyplinarną za nienależyte wykonywanie zawodu aplikanta, za czyny sprzeczne ze ślubowaniem aplikanckim oraz za zachowanie w życiu publicznym i prywatnym sprzeczne z podstawowymi normami moralnymi, szacunkiem dla praw człowieka oraz dbaniem o godność zawodu, który ma w przyszłości wykonywać (zob. postanowienie SN z 21.11.2008 r., SDI 27/08, LEX nr 1615380).

Jeśli chodzi o wynikające z art. 65 u.r.pr. różnice w wymiarze niektórych kar dyscyplinarnych wobec radców prawnych i aplikantów radcowskich, zachowania wymaga spójność kryteriów oceny popełnienia deliktu dyscyplinarnego. Świadczy o tym postanowienie SN z 21.11.2008 r., SDI 27/08, LEX nr 1615380, w którym uznał on, że rozważając zasadność wymierzenia kary najsurowszej, o charakterze eliminacyjnym, jaką jest pozbawienie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, a w stosunku do aplikantów radcowskich – wydalenie z aplikacji (art. 65 ust. 1 pkt 5 u.r.pr.), należy brać pod uwagę relację pomiędzy czynem, którego dopuścił się obwiniony aplikant, i jego stosunkiem do tego czynu, a szczególnym charakterem zawodu radcy prawnego, jako zawodu tzw. zaufania publicznego.

19. Zgodnie z art. 41 u.p.z. za zawinione naruszenie obowiązku przestrzegania warunków wykonywania zawodu i zasad etyki zawodowej prawnik z UE podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej według przepisów o odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych, z zastrzeżeniem odpowiedniego stosowania przepisów art. 10 ust. 2–5 u.p.z. W myśl art. 10 u.p.z. prawnik zagraniczny wpisany na listę prowadzoną przez radę OIRP podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej według przepisów o odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych, z tym że zamiast kary zawieszenia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego stosuje się karę zawieszenia prawa do świadczenia pomocy prawnej w RP na czas od 3 miesięcy do 5 lat, a zamiast kary pozbawienia prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego stosuje się karę zakazu świadczenia pomocy prawnej w RP. Sąd dyscyplinarny doręcza niezwłocznie właściwemu organowi w państwie macierzystym prawnika zagranicznego odpisy:

- 1) aktu oskarżenia lub wniosku uprawnionego rzecznika dyscyplinarnego o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego;
- 2) orzeczeń i postanowień wydanych w toku postępowania dyscyplinarnego;
- 3) środków odwoławczych.

Organ ten na każdym etapie postępowania dyscyplinarnego może przedstawiać sądowi dyscyplinarnemu swoje stanowisko w sprawie, a jego przedstawiciel może brać udział w rozprawie także wówczas, gdy prowadzona jest z wyłączeniem jawności. W razie udzielenia ostrzeżenia przez dziekana rady OIRP doręcza on temu organowi odpis zawiadomienia o udzieleniu ostrzeżenia oraz odpis odwołania, jeżeli zostało wniesione. Należy przyjąć, że prawnik zagraniczny z UE wpisany na listę prowadzoną przez właściwą radę OIRP podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie KERP również za przewinienia popełnione za granicą Polski (zob. postanowienie SN z 29.08.2017 r., SDI 42/17, LEX nr 2382453).

Na mocy art. 43 u.p.z. powyższe przepisy stosuje się odpowiednio także do prawników spoza UE świadczących usługi transgraniczne.

Biorąc pod uwagę treść art. 3 ust. 2 KERP, należałoby uznać, że prawnicy zagraniczni nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyn popełniony przed wpisaniem na listę prowadzoną przez właściwą radę OIRP.

20. W myśl § 4 KEA adwokat odpowiada dyscyplinarnie za uchybienie etyce adwokackiej lub naruszenie godności zawodu podczas działalności zawodowej, publicznej, a także w życiu prywatnym.

Art. 4.

Radca prawny przy wykonywaniu czynności zawodowych obowiązany jest używać wyłącznie tytułu zawodowego „radca prawny”. Nie ogranicza to prawa do posługiwania się posiadanym stopniem lub tytułem naukowym.

1. Komentowany artykuł nakłada na każdego radcę prawnego obowiązek używania przy wykonywaniu czynności zawodowych wyłącznie tytułu zawodowego „radca prawny”. Jednocześnie wskazuje się, że obowiązek ten nie ogranicza prawa radcy do posługiwania się posiadanym przez niego stopniem lub tytułem naukowym.
2. Omawiane postanowienie stanowi samodzielną podstawę nałożenia opisanego obowiązku na radców prawnych, natomiast w kontekście systemowym trzeba zwrócić uwagę na jego związek z rozdziałem 3 działu III KERP (Informowanie o wykonywaniu zawodu oraz pozyskiwanie klientów), a w szczególności art. 31 ust. 1 KERP, stanowiący, że informowanie o wykonywaniu zawodu jest prawem radcy prawnego.
3. Analiza treści art. 4 KERP wymaga odpowiedzi na pytania:
 - 1) co oznacza wykonywanie czynności zawodowych przez radcę prawnego;
 - 2) czym jest tytuł zawodowy „radca prawny”;
 - 3) na czym polega używanie „wyłącznie” wskazanego tytułu;
 - 4) jaka jest relacja między obowiązkiem wynikającym ze zdania pierwszego a uprawnieniem określonym w zdaniu drugim.

W podstawowych przepisach ustawy o radcach prawnych dotyczących zasad wykonywania zawodu radcy prawnego nie posłużono się pojęciem **czynności zawodowych**. Artykuł 4 u.r.pr. stanowi, że wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej, natomiast art. 6 ust. 1 u.r.pr. określa, że świadczenie pomocy prawnej przez radcę prawnego polega w szczególności na udzielaniu porad i konsultacji prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed urzędami i sądami w charakterze pełnomocnika lub obrońcy, art. 8 ust. 1 u.r.pr. określa zaś, że radca prawny wykonuje zawód w ramach stosunku pracy, na podstawie umowy cywilnoprawnej, w kancelarii radcy prawnego oraz w wymienionych w tym przepisie spółkach.

Interesującego nas określenia użyto wszakże w innych przepisach ustawy o radcach prawnych. Radca prawny przy wykonywaniu czynności zawodowych korzysta z wolności słowa i pisma w granicach określonych przepisami prawa i rzeczową potrzebą (art. 11 ust. 1 u.r.pr.), podczas wykonywania

czynności zawodowych i w związku z nimi korzysta z ochrony prawnej przysługującej sędziemu i prokuratorowi (art. 12 ust. 1 u.r.pr.), jest obowiązany wyłączyć się od wykonania czynności zawodowych we własnej sprawie lub jeżeli przeciwnikiem jednostki organizacyjnej udzielającej mu pełnomocnictwa jest inna zatrudniająca go jednostka organizacyjna albo jeżeli sprawa dotyczy osoby, z którą pozostaje on w takim stosunku, że może to oddziaływać na wynik sprawy (art. 15 u.r.pr.). W razie potrzeby dziekan rady OIRP wyznacza z urzędu zastępcę radcy prawnego, który został skreślony z listy radców prawnych albo nie może czasowo wykonywać czynności zawodowych (art. 21 ust. 2 u.r.pr.). W art. 22⁵ u.r.pr. jest mowa o opłatach za czynności radców prawnych wykonujących zawód w kancelariach radców prawnych lub w spółkach, o których mowa w art. 8 ust. 1, oraz zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej (zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych). Zgodnie z art. 65² ust. 1 u.r.pr. radca prawny lub aplikant radcowski, przeciwko któremu toczy się postępowanie dyscyplinarne lub karne, może być tymczasowo zawieszony w czynnościach zawodowych przez sąd dyscyplinarny w szczególnie uzasadnionych okolicznościach sprawy.

Biorąc pod uwagę powyższe regulacje, należałoby przyjąć, że pojęcie czynności zawodowych radców prawnych stanowi uszczegółowienie określenia „**świadczenie pomocy prawnej**”. Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega zatem na świadczeniu pomocy prawnej (np. występowaniu przed sądem), na którą składa się wiele czynności zawodowych (np. sporządzenie pisma procesowego). Czynności te, w szczególności w razie pełnienia roli pełnomocnika procesowego, nie są – co do zasady – wykonywane jednorazowo, ale rozciągają się w czasie i następują w określonej kolejności. Ogół tych czynności mieści się w sformułowaniu „udzielanie (świadczenie) pomocy prawnej”, a zatem póki czynności te są podejmowane, póty trwa udzielanie tej pomocy (zob. postanowienie SN z 24.05.2005 r., V CZ 51/05, LEX nr 155366). W doktrynie słusznie wskazuje się, że art. 6 ust. 1 u.r.pr. nie wymienia nie tylko wszystkich czynności, względem których radcy prawnemu oraz innym zawodom zaufania publicznego przysługuje wyłączność świadczenia pomocy prawnej, ale również wszystkich najbardziej typowych czynności składających się na pomoc prawną radcy prawnego. Pomija np. takie czynności, jak zastępstwo materialnoprawne i przygotowywanie projektów dokumentów (A. Softys [w:] *Ustawa...*, red. T. Scheffler, 2022, art. 6).

Trzeba dodać, że za osoby uprawnione do wykonywania czynności zawodowych radców prawnych uznamy wyłącznie te spośród nich, które wykonują zawód radcy prawnego. Nie zaliczają się więc do tej grupy radcowie

prawni, którzy zgłosili we właściwej OIRP niewykonywanie zawodu, ani radcowie prawni, wobec których zawieszono prawo do wykonywania zawodu radcy prawnego na podstawie art. 28 u.r.pr. Co więcej, na mocy art. 65² ust. 1 u.r.pr. radca prawny lub aplikant radcowski, przeciwko któremu toczy się postępowanie dyscyplinarne lub karne, może być tymczasowo zawieszony w czynnościach zawodowych przez sąd dyscyplinarny w szczególnie uzasadnionych okolicznościach sprawy; postanowienie o tym zawieszeniu wydaje sąd dyscyplinarny z urzędu bądź na wniosek stron.

Jak stwierdził SN, radca prawny z chwilą zawieszenia nie traci posiadanego tytułu zawodowego, ale nie może posługiwać się nim podczas aktywności zawodowej; zawieszenie w prawie do wykonywania zawodu radcy prawnego nie wyklucza możliwości korzystania przez niego z uzyskanej wiedzy prawniczej, uniemożliwia jednak używanie przy tym posiadanego tytułu (postanowienie SN z 10.12.2020 r., II DSI 58/20, LEX nr 3160010). *Ratio legis* instytucji zawieszenia w czynnościach zawodowych nie jest wymierzenie kary za dotychczasowe zachowanie radcy prawnego, a tylko zabezpieczenie przed ewentualnym, nienależytym wykonywaniem czynności zawodowych przez radcę prawnego (orzeczenie WSD z 8.03.2018 r., WO-17/18, ws.d.kirp.pl).

4. Na tle powyższych rozważań na temat znaczenia pojęcia czynności zawodowych radcy prawnego warto zasygnalizować, że kwestia ta wykracza poza zakres regulacji ustawy o radcach prawnych. W szczególności chodzi tutaj o ustawę z 7.07.2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz.U. z 2017 r. poz. 248 ze zm.). W rozumieniu tej ustawy działalnością lobbingsową jest każde działanie prowadzone metodami prawnie dozwolonymi zmierzające do wywarcia wpływu na organy władzy publicznej w procesie stanowienia prawa, a zawodową działalnością lobbingsową jest zarobkowa działalność lobbingsowa prowadzona na rzecz osób trzecich w celu uwzględnienia w procesie stanowienia prawa interesów tych osób. Zawodowa działalność lobbingsowa może być wykonywana przez przedsiębiorcę albo przez osobę fizyczną niebędącą przedsiębiorcą na podstawie umowy cywilnoprawnej. Przeanalizowanie relacji między przytoczonymi regulacjami a przepisami ustawy o radcach prawnych wykracza poza ramy niniejszego komentarza. Należy jednak odnotować wyrażony w doktrynie pogląd, że ustawowe rozumienie zawodowego lobbingu nakazuje do grona podmiotów wykonujących zawodowo czynności lobbingsowe zaliczyć radców prawnych, którzy działając w imieniu swoich klientów za wynagrodzeniem, wpływają na proces stanowienia prawa (P. Kuczma, *Działalność lobbingsowa korporacji prawniczych i ich członków*, „Palestra” 2014/1–2, s. 148).

5. Przed omówieniem obowiązku używania tytułu zawodowego „radca prawny” warto przedstawić to zagadnienie od strony uprawnienia przysługujące radcom prawnym. W piśmiennictwie wyrażono pogląd, że wyodrębnienie tytułów zawodowych i uznanie ich za przedmiot ochrony prawnej podkreśla swoistość zawodu (m.in. radcy prawnego), natomiast pod względem deontologicznym jest formą zabezpieczenia, ugruntowania, a przede wszystkim profesjonalizacji samego zawodu (J. Dobkowski, *Prawna ochrona tytułu zawodowego*, „Studia Prawa Publicznego” 2022/3, s. 63). Regulacja ustawowa w tym obszarze jest zdawkowa, gdyż ogranicza się do stwierdzenia w art. 1 ust. 2 u.r.pr., że **tytuł zawodowy „radca prawny” podlega ochronie prawnej**. Jeśli chodzi o moment, od którego przysługuje prawo posługiwania się tym tytułem, wobec braku jednoznacznych przepisów, wydaje się, że można za niego uznać wpis na listę radców prawnych. Jednakże zgodnie z art. 23 u.r.pr. prawo wykonywania zawodu radcy prawnego powstaje z chwilą dokonania wpisu na listę radców prawnych i złożenia ślubowania. Alternatywą byłoby więc uznanie, że to właśnie złożenie ślubowania wyznacza moment, od którego danej osobie przysługuje prawo posługiwania się tytułem zawodowym „radca prawny”, chociaż takiej interpretacji przeczy to, że tytuł ten przysługuje osobom, które mimo figurowania na liście radców prawnych, nie wykonują zawodu radcy prawnego (np. emerytom). Podobnie rzecz się ma z osobami, którym zawieszono prawo do wykonywania zawodu radcy prawnego na podstawie art. 28 u.r.pr. Nie mogą one wykonywać zawodu radcy prawnego, lecz formalnie rzecz biorąc, są radcami prawnymi. Należy wobec tego przyjąć, że tytułu zawodowego „radca prawny” mogą używać wszyscy radcowie prawni będący członkami samorządu zawodowego (zob. Z. Klatka, *Ustawa...*, s. 7).
6. Co się tyczy ochrony prawnej, której podlega tytuł zawodowy „radca prawny”, przywołania wymaga art. 61 § 1 k.w. W myśl tego przepisu, kto przywłaszcza sobie stanowisko, tytuł lub stopień albo publicznie używa lub nosi odznaczenie, odznakę, strój lub mundur, do których nie ma prawa, podlega karze grzywny do 1000 złotych albo karze nagany. W razie popełnienia takiego wykroczenia można orzec przepadek wymienionych w tym przepisie przedmiotów, jak również innych przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia, takich jak pieczęcie, stemple, papier firmowy lub bilety wizytowe, choćby nie stanowiły własności sprawcy (art. 61 § 3 k.w.).

Przywłaszczenie stanowiska, tytułu lub stopnia polega na tym, że sprawca, choć ich nie posiada, posługuje się nimi, używa ich w obrocie tak, jakby je posiadał (np. używając określonego tytułu przy podpisie, na wizytówkach, w ogłoszeniach, przy przedstawianiu się). Istotą przywłaszczenia jest więc to,

że sprawca nie ma określonego prawa, ale jednocześnie ma wolę zachowywać się tak, jakby mu to prawo przysługiwało. Przywłaszczenie będzie zachodzić zarówno wtedy, gdy określonego tytułu sprawca nigdy nie posiadał, jak i wówczas, gdy go utracił (zob. P. Kozłowska-Kalisz [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Mozgawa, LEX 2009, art. 61). Wskazane wykroczenie ma charakter formalny, gdyż do jego dokonania nie jest konieczne wystąpienie żadnego skutku. Można je popełnić tylko przez działanie. Przez przywłaszczenie tytułu rozumie się posługiwanie się nim przez sprawcę w taki sposób, że wywołuje to u innych osób przekonanie, że sprawca ma określony tytuł. Nie jest przy tym istotna forma przywłaszczenia – może być ustna, gdy sprawca informuje o tym np. w rozmowie (zob. A. Michalska-Warias [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, red. T. Bojarski, LEX 2021, art. 61). Dodatkowo trzeba odnotować, że omawiana ochrona prawna nie dotyczy tytułów (zwrotów) grzecznościowych (honorowych), do których można zaliczyć określenie „mecenas”, przyjęte powszechnie przy zwracaniu się do radców prawnych (i adwokatów) (zob. M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2023, art. 61).

W tym kontekście warto również przypomnieć o art. 52 ust. 3 pkt 4 u.r.pr., zgodnie z którym do zakresu działania rady OIRP należy występowanie do organów rejestrowych lub ewidencyjnych z wnioskiem o wszczęcie postępowania o wykreślenie z rejestru lub ewidencji podmiotu prowadzącego działalność w zakresie pomocy prawnej niezgodnie z przepisami ustawy o radcach prawnych.

Ponadto trzeba odnotować, że zdaniem SN (wyrok z 7.02.2007 r., I PK 211/06, LEX nr 400476), uzyskany przez daną osobę tytuł zawodowy jest rodzajem **dobra osobistego**. Dobro to pozostaje pod ochroną prawa cywilnego (art. 23 k.c.) niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach, jednak nie każde zagrożenie lub naruszenie dobra osobistego stanowi jednocześnie naruszenie praw osobistych i uruchamia ich ochronę. Przesłanką ochrony jest zagrożenie lub dokonanie naruszenia działaniem bezprawnym, którym jest każde działanie naruszające dobra osobiste, jeżeli nie zachodzi żadna ze szczególnych okoliczności usprawiedliwiających takie działanie. Do okoliczności wyłączających bezprawność naruszenia dóbr osobistych zalicza się m.in. działanie w ramach obowiązującego porządku prawnego, wykonywanie prawa podmiotowego, działanie w obronie uzasadnionego interesu (zob. E. Kulesza, *Głosa do wyroku SN z 7.02.2007 r., I PK 211/06*, OSP 2009/2, s. 16).

7. Biorąc powyższe pod uwagę, należy dokonać rozróżnienia pomiędzy opisanym uprawnieniem do posługiwania się tytułem zawodowym „radca

prawny” (przysługującym każdemu radcy prawnemu będącemu członkiem samorządu radcowskiego) a obowiązkiem jego używania przy wykonywaniu czynności zawodowych (nałożonym na radców prawnych, którzy mogą wykonywać takie czynności). Innymi słowy, każdej osobie wpisanej na listę radców prawnych przysługuje **prawo** do tytułu zawodowego „radca prawny” (np. może go zamieścić na wizytówce lub w CV), natomiast **obowiązek** używania tego tytułu przy wykonywaniu czynności zawodowych spoczywa na radcach prawnych upoważnionych do ich wykonywania (np. podpisanie opinii prawnej jako radca prawny, czego nie wolno zrobić osobie niewykonyującej w danym czasie zawodu radcy prawnego).

8. Stwierdzenie, że radca prawny przy wykonywaniu czynności zawodowych jest obowiązany używać **wyłącznie** tytułu zawodowego „radca prawny”, zdaje się dotyczyć jego ewentualnego „wspólnego” użycia z innym tytułem zawodowym. Jeśli chodzi o prawne regulacje w zakresie tytułów zawodowych, należy wskazać przede wszystkim rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 27.09.2018 r. w sprawie studiów (Dz.U. z 2023 r. poz. 2787 ze zm.). W akcie tym określono m.in. to, komu nadaje się tytuł zawodowy „magister” i tytuły mu równorzędne. Ponadto odnotowania wymagają przepisy ustawowe, które traktują o tytułach zawodowych oraz podleganiu przez nie ochronie prawnej. Spośród nich warto przywołać te, których posiadanie łącznie z tytułem radcy prawnego wydaje się najbardziej prawdopodobne, a zatem tytuły zawodowe: adwokata (zob. art. 1 ust. 4 pr. adw.), doradcy podatkowego (zob. art. 9 u.d.p.) oraz rzeczownika patentowego (zob. art. 1 ust. 3 ustawy z 11.04.2001 r. o rzecznikach patentowych, Dz.U. z 2024 r. poz. 749).

Powstaje więc wątpliwość, czy na podstawie art. 4 KERP można rzeczywiście **zakazać** radcom prawnym używania przy wykonywaniu czynności zawodowej innych tytułów zawodowych niż „radca prawny”. Literalne odczytanie komentowanego przepisu mogłoby prowadzić do wniosku, że zabronione byłoby w takich sytuacjach m.in. użycie tytułu zawodowego „magister”, a więc do sytuacji wręcz absurdu. Co więcej, gdyby radca prawny posiadał także tytuł zawodowy adwokata, doradcy podatkowego lub rzeczownika patentowego, wykluczenie możliwości użycia przez niego takiego tytułu zawodowego, zgodnie z postanowieniem kodeksu etyki zawodowej, wydaje się mocno wątpliwe. Ochrona prawna przysługująca innym tytułom zawodowym na mocy przepisów ustawowych nie może być bowiem modyfikowana przez akt przyjęty przez samorząd zawodowy. W orzecznictwie dyscyplinarnym można jednak odnaleźć przykłady innej, niż zaproponowana wyżej, interpretacji omawianego

postanowienia. Zgodnie z nią posługiwanie się przez radcę prawnego również innymi tytułami zawodowymi, wyraźnie wskazanymi w pieczęcie, którą opatrzył pisma sporządzane przy wykonywaniu czynności zawodowych, stanowi delikt dyscyplinarny (zob. orzeczenie OSD OIRP z 16.10.2020 r., D 200/19).

9. Ze zdania drugiego art. 4 KERP wynika, że obowiązek określony w zdaniu pierwszym nie ogranicza prawa radcy prawnego do posługiwania się posiadanym stopniem lub tytułem naukowym. W brzmieniu sprzed nowelizacji KERP z 2022 r. przepis ten stanowił: „Nie ogranicza to prawa do informowania o posiadaniu innych tytułów zawodowych oraz stopni i tytułów naukowych”. Wprowadzona zmiana miała na celu doprecyzowanie omawianego artykułu poprzez zmianę sformułowania „informowanie o posiadaniu” na „posługiwanie się posiadanym” oraz usunięcie wzmianki o „innych tytułach zawodowych”. Zmiany te należy ocenić pozytywnie, jednak nie wyeliminowały one wszystkich zastrzeżeń odnośnie do tej regulacji.

Jeśli chodzi o kategorię **stopni i tytułów naukowych**, są one przedmiotem regulacji ustawy z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2024 r. poz. 1571 ze zm.). W myśl art. 177 ust. 1 tej ustawy w systemie szkolnictwa wyższego i nauki nadaje się:

- 1) stopnie naukowe:
 - a) stopień doktora,
 - b) stopień doktora habilitowanego;
- 2) tytuł profesora.

Stopień naukowy nadaje się w dziedzinie nauki i dyscyplinie naukowej; stopień naukowy doktora może być nadany w dziedzinie (ust. 2). Tytuł profesora nadaje się w dziedzinie albo w dziedzinie i dyscyplinie lub dyscyplinach (ust. 4).

W tym zakresie komentowane postanowienie KERP trzeba uznać za całkowicie zbędne. Kwestia posługiwania się stopniem lub tytułem naukowym z pewnością nie jest materią regulacji kodeksu etyki zawodowej radców prawnych. Kodeks Etyki Radcy Prawnego nie może wprowadzić w tym obszarze żadnych ograniczeń, zatem nie jest też aktem, na mocy którego takie ograniczenia zostają wyłączone.

10. Z uwagi na to, że art. 4 KERP stanowi o używaniu tytułu zawodowego „radca prawny”, nie znajduje on zastosowania ani do aplikantów radcowskich, ani do prawników zagranicznych. W stosunku do tej drugiej grupy należy odnotować, iż w myśl art. 8 u.p.z. przy wykonywaniu stałej praktyki prawnik zagraniczny wpisany na listę używa tytułu zawodowego uzyskanego w państwie macierzystym, wyrażonego w języku urzędowym tego państwa,

ze wskazaniem organizacji zawodowej w państwie macierzystym, do której należy, albo sądu, przed którym ma prawo występować zgodnie z prawem tego państwa, oraz informacją, czy prawnik zagraniczny wykonuje stałą praktykę w zakresie odpowiadającym zawodowi adwokata, czy zawodowi radcy prawnego. W tym celu należy wskazać listę, na którą prawnik zagraniczny jest wpisany, z podaniem prowadzącego ją organu. Zgodnie z art. 9 ust. 1 u.p.z. prawnik zagraniczny, który w państwie macierzystym należy do grupy zawodowej mającej na celu prowadzenie wspólnej praktyki w zakresie świadczenia pomocy prawnej, jest uprawniony do używania – obok tytułu zawodowego – nazwy tej grupy zawodowej. O przynależności do takiej grupy zawodowej prawnik zagraniczny jest obowiązany poinformować organ prowadzący listę, na którą jest wpisany. Ponadto zgodnie z art. 35 ust. 1 u.p.z. prawnik z UE jest uprawniony do świadczenia usług transgranicznych przy użyciu tytułu zawodowego uzyskanego w państwie macierzystym, wyrażonego w języku urzędowym tego państwa, z oznaczeniem organizacji zawodowej w państwie macierzystym, do której należy, albo sądu, przed którym ma prawo występować zgodnie z prawem tego państwa.

Art. 5.

Ileokroć w Kodeksie jest mowa o:

- 1) ustawie o radcach prawnych – rozumie się przez to ustawę z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych;
- 2) (uchylony)
- 3) (uchylony)
- 4) kliencie – rozumie się przez to każdego, na rzecz którego radca prawny świadczy pomoc prawną;
- 5) kancelarii – rozumie się przez to każdą organizacyjnoprawną formę wykonywania zawodu radcy prawnego przewidzianą w ustawie o radcach prawnych;
- 6) osobie, z którą radca prawny na podstawie przepisów prawa może wspólnie wykonywać zawód – rozumie się przez to osobę, która zgodnie z przepisami ustawy o radcach prawnych może być współnikiem spółki, w której radca prawny wykonuje zawód;
- 7) osobie najbliższej – rozumie się przez to osobę, o której mowa w art. 115 § 11 Kodeksu karnego;
- 8) (uchylony)
- 9) zgodzie klienta – rozumie się przez to wyrażone przez klienta oświadczenie o akceptacji określonego sposobu działania lub zaniechania przez radcę prawnego w toku świadczenia pomocy prawnej, złożone po poinformowaniu klienta o okolicznościach stanowiących istotę danego działania lub zaniechania, jego skutkach, zagrożeniach z nim związanych oraz możliwych bądź wyłączonych przez taką zgodę działaniach alternatywnych.

1. Artykuł 5 KERP stanowi odpowiednik tego, co w aktach normatywnych określa się mianem „słowniczka”, tzn. zawiera zbiór definicji pojęć używanych w danym akcie. Ten zabieg legislacyjny powinien wzmacniać spójność aktu

oraz zapewniać jednolitość terminologii, którą się w nim posłużono, z tym że zamieszczenie definicji określonego pojęcia powinno być uzależnione od tego, czy rzeczywiście jest ono używane w więcej niż jednym miejscu danego aktu.

Ścisłe rzecz ujmując, w art. 5 pkt 1 KERP mamy do czynienia nie tyle z definicją, ile z techniką legislacyjną przypominającą posługiwanie się skrótem. W punkcie tym nie zawarto definicji „ustawy o radcach prawnych”, lecz wyjaśniono, że posłużenie się takim pojęciem w KERP odnosi się do ustawy o radcach prawnych.

W art. 5 pkt 4–6 i 9 KERP sformułowano tzw. definicje opisowe wskazanych tam pojęć, zaś w pkt 7 posłużono się odesłaniem, które wskazuje, że wymienione pojęcie powinno być rozumiane tak, jak w definicji zawartej w przywołanej ustawie.

2. Na mocy nowelizacji z 2022 r. w art. 5 uchylono pkt 2, 3 i 8, w których było wyjaśnione rozumienie pojęć: „ustawa o prawnikach zagranicznych”, „Kodeks Etyki CCBE” oraz „dokument”. Pierwszym z nich nie posłużono się w KERP ani razu, więc jego usunięcie miało charakter porządkujący. Z kolei uchylenie pkt 3 było konsekwencją uchylenia ust. 2 w art. 2 KERP, gdzie była mowa o przestrzeganiu postanowień Kodeksu Etyki CCBE. W art. 5 pkt 8 KERP „dokument” zdefiniowano jako „dokument w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego”. Zgodnie z tym przepisem kodeksowym dokumentem jest każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne. Można zakładać, że usunięcie pkt 8 z art. 5 KERP wynikało z tego, że wskazane rozumienie pojęcia dokumentu nie było w pełni adekwatne do zakresu zagadnień, w których pojawia się ono w postanowieniach KERP (zob. art. 15 ust. 2, art. 16, art. 38 ust. 4, art. 46 oraz art. 53 ust. 3 KERP).
3. Zgodnie z art. 5 pkt 1 KERP ilekroć w KERP jest mowa o „ustawie o radcach prawnych”, rozumie się przez to ustawę z 6.07.1982 r. o radcach prawnych. Do tej ustawy nawiązują zaskakująco nieliczne postanowienia KERP: art. 5 pkt 5 i 6 oraz art. 6.
4. Zgodnie z art. 5 pkt 4 KERP ilekroć w tym Kodeksie jest mowa o „klientcie”, rozumie się przez to każdego, na rzecz którego radca prawny świadczy pomoc prawną. Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej (art. 4 u.r.pr.), które z kolei polega w szczególności na udzielaniu porad i konsultacji prawnych, sporządzaniu opinii prawnych,

opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed urzędami i sądami w charakterze pełnomocnika lub obrońcy (art. 6 ust. 1 u.r.pr.). Klientem jest więc każdy, na rzecz którego radca prawny świadczy pomoc prawną, niezależnie od tego, w jakiej formie wykonuje on zawód (zob. art. 8 ust. 1 u.r.pr.) (por. uwaga 4 do art. 4 KERP). Posłużenie się terminem „każdy” oznacza, że omawiana definicja obejmuje wszelkie kategorie podmiotów, a zatem osoby fizyczne (niezależnie od obywatelstwa), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi (bez względu na formę prawną) (na temat różnorodnych relacji pomiędzy radcą prawnym a klientem zob. P. Łabieniec, *Klient* [w:] *Leksykon etyki prawniczej. 100 podstawowych pojęć*, red. P. Skuczyński, S. Sykuna, Warszawa 2013, s. 179).

Pojęcie klienta występuje w wielu postanowieniach KERP, przede wszystkim w jego dziale IV – „Stosunki z klientem” (art. 43–47), a poza tym w art. 5 pkt 9, art. 7 ust. 3, art. 8–10, art. 12 ust. 3, art. 15 ust. 1 i 2, art. 24–30, art. 32–39, art. 42, art. 50 ust. 3, art. 51, art. 53 ust. 1, 3 i 4, art. 54 oraz 57.

5. Zgodnie z art. 5 pkt 5 KERP ilekroć w KERP jest mowa o „kancelarii”, rozumie się przez to każdą organizacyjnoprawną formę wykonywania zawodu radcy prawnego przewidzianą w ustawie o radcach prawnych. W myśl art. 8 ust. 1 u.r.pr. radca prawny wykonuje zawód w ramach stosunku pracy, na podstawie umowy cywilnoprawnej, w kancelarii radcy prawnego oraz w spółce:

- 1) cywilnej lub jawnej, w której współnikami są radcowie prawni, adwokaci, rzecznicy patentowi, doradcy podatkowi lub prawnicy zagraniczni wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) partnerskiej, w której partnerami są radcowie prawni, adwokaci, rzecznicy patentowi, doradcy podatkowi lub prawnicy zagraniczni wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) komandytowej lub komandytowo-akcyjnej, w której komplementariuszami są radcowie prawni, adwokaci, rzecznicy patentowi, doradcy podatkowi lub prawnicy zagraniczni wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (zob. wyrok WSA w Warszawie z 31.01.2020 r., VI SA/Wa 2090/19, LEX nr 3034031).

Wyłącznym przedmiotem działalności wymienionych spółek jest świadczenie pomocy prawnej (art. 8 ust. 2 u.r.pr.).

Pojęcie kancelarii występuje w art. 26a, art. 31 ust. 2, art. 36 ust. 6 oraz art. 50 ust. 2 KERP.

6. Zgodnie z art. 5 pkt 6 KERP ilekroć w KERP jest mowa o „osobie, z którą radca prawny na podstawie przepisów prawa może wspólnie wykonywać zawód”, rozumie się przez to osobę, która zgodnie z przepisami ustawy o radcach prawnych może być współnikiem spółki, w której radca prawny wykonuje zawód. Z cytowanego powyżej art. 8 ust. 1 u.r.pr. wynika, że taką osobą może być:

- 1) radca prawny,
- 2) adwokat,
- 3) rzecznik patentowy,
- 4) doradca podatkowy,
- 5) prawnik zagraniczny wykonujący stałą praktykę na podstawie przepisów ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej.

Warunki wymagane do wykonywania zawodu adwokata, rzecznika patentowego oraz doradcy podatkowego określają odpowiednio: ustawa – Prawo o adwokaturze, ustawa o rzecznikach patentowych oraz ustawa o doradztwie podatkowym.

O „osobie, z którą radca prawny na podstawie przepisów prawa może wspólnie wykonywać zawód” jest mowa w art. 12 ust. 2, art. 20, art. 26a ust. 1, art. 27 pkt 4, art. 34 ust. 2, art. 36 ust. 6 oraz art. 51 KERP.

7. Zgodnie z art. 5 pkt 7 KERP ilekroć w KERP jest mowa o „osobie najbliższej”, rozumie się przez to osobę, o której mowa w art. 115 § 11 k.k. Jak stanowi przywołany przepis kodeksowy, osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Z tak sformułowanej definicji terminu „osoba najbliższa” wynika, że tego rodzaju relacja między dwiema osobami może się opierać na jednej z pięciu następujących podstaw:

- 1) pozostawanie w związku małżeńskim,
- 2) stosunek pokrewieństwa,
- 3) stosunek powinowactwa,
- 4) stosunek przysposobienia,
- 5) pozostawanie we wspólnym pożyciu.

Pośród tych kategorii największe problemy interpretacyjne wywołuje „pozostawanie we wspólnym pożyciu”. W ocenie doktryny wspólne pożycie zawiera cechę trwałości, której najlepszym przykładem wydaje się prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego lub – nieco ogólniej – wspólne zamieszkiwanie, oparte na stanowiących jego fundament więzach psycho-

fizycznych oraz ekonomicznych (zob. J. Giezek [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012, art. 115). Sąd Najwyższy uznał, że termin „wspólne pożycie”, którym ustawodawca posługuje się nie tylko w Kodeksie karnym i Kodeksie postępowania karnego bądź w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, ale też w innych aktach prawnych, nie jest interpretowany jednolicie, chociaż niewątpliwie przeważa takie jego rozumienie, które za wspólne pożycie uznaje jedynie relację pomiędzy dwoma osobami, które chociaż nie zawarły związku małżeńskiego, pozostają jednak w stosunkach faktycznych takich, jakie charakteryzują stosunki pomiędzy małżonkami. Zarazem wskazuje się, że nawet bardzo intensywna więź psychiczna pomiędzy osobami, np. zstępnyimi, oraz wspólne prowadzenie gospodarstwa domowego nie uzasadnia nazwania tych relacji „wspólnym pożyciem”, przybierają one wtedy bowiem zwykłe postać opieki, pieczy bądź przyjaźni. We wspólnym pożyciu pozostają, poza oczywistym domniemaniem wynikającym z instytucji małżeństwa, osoby niezwiązane węzłem małżeństwa, o ile połączone są więzią uczuciową, fizyczną i gospodarczą, jak też osoby, pomiędzy którymi z racji wspólnego długotrwałego życia i przyjęcia określonego modelu tego życia doszło do zawiązania relacji tożsamyh z najbliższymi relacjami rodzinnymi, o których mowa w art. 115 § 11 k.k., np. relacji występujących pomiędzy rodzicami i dziećmi bądź pomiędzy rodzeństwem (postanowienie SN z 4.03.2015 r., IV KO 98/14, LEX nr 1653774; zob. J. Izydorczyk, *Karne prawo – zakres pojęcia „osoba pozostająca we wspólnym pożyciu” w rozumieniu art. 115 § 11 k.k. Glosa do postanowienia SN z dnia 4 marca 2015 r., IV KO 98/14, OSP 2016/1, s. 5*). W ocenie SN zawarty w art. 115 § 11 k.k. zwrot „osoba pozostająca we wspólnym pożyciu” określa osobę pozostającą z inną osobą w takiej relacji faktycznej, w której pomiędzy nimi istnieją jednocześnie więzi duchowe (emocjonalne), fizyczne oraz gospodarcze (wspólne gospodarstwo domowe). Ustalenie istnienia takiej relacji, tj. „pozostawania we wspólnym pożyciu”, jest możliwe także wtedy, gdy brak określonego rodzaju więzi jest obiektywnie usprawiedliwiony. Odmienność płci osób pozostających w takiej relacji nie jest warunkiem uznania ich za pozostające we wspólnym pożyciu w rozumieniu art. 115 § 11 k.k. (uchwała SN z 25.02.2016 r., I KZP 20/15, LEX nr 1984687; zob. T. Zych, *Karne prawo – zakres pojęcia „osoba pozostająca we wspólnym pożyciu” zawartego w art. 115 § 11 k.k. Glosa do uchwały SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15, OSP 2017/12, s. 128*).

Pojęcie osoby najbliższej pojawia się w art. 27 pkt 3 i 6, art. 30 ust. 1, art. 38 ust. 6 oraz art. 64 ust. 3 pkt 1 KERP.

8. W myśl art. 5 pkt 9 KERP ilekroć w KERP jest mowa o „**zgódzie klienta**” rozumie się przez to wyrażone przez klienta oświadczenie o akceptacji określonego sposobu działania lub zaniechania przez radcę prawnego w toku świadczenia pomocy prawnej, złożone po poinformowaniu klienta o okolicznościach stanowiących istotę danego działania lub zaniechania, jego skutkach, zagrożeniach z nim związanych oraz możliwych bądź wyłączonych przez taką zgodę działaniach alternatywnych.

Przywołane postanowienie sformułowano nieco odmiennie niż typową definicję, gdyż w gruncie rzeczy stanowi ono przepis materialny określający warunki udzielania radcy prawnemu zgody przez jego klienta. Wynika z niego po pierwsze, że zgoda ma dotyczyć określonego sposobu działania lub zaniechania przez radcę prawnego w toku świadczenia pomocy prawnej, a zatem przez rozumienia pojęcia świadczenia tej pomocy jest wyznaczony jej zakres przedmiotowy (zob. uwaga 2 do art. 2 KERP) oraz czasowy (sformułowanie „w toku” potwierdza, że chodzi o pomoc prawną, która już zaczęła być świadczona. Po drugie, zgoda ma zostać wyrażona w drodze „oświadczenia” klienta. Wobec tego, że nie przesądzono jej formy, można przyjąć, że może to przybrać różną formę (na piśmie, drogą mailową, telefonicznie itd.), z tym że należałoby preferować takie formy, które pozwalają potwierdzić fakt wyrażenia zgody. Po trzecie, udzielenie zgody musi być poprzedzone poinformowaniem przez radcę prawnego jego klienta o:

- 1) okolicznościach stanowiących istotę danego działania lub zaniechania,
- 2) skutkach takiego działania lub zaniechania,
- 3) zagrożeniach związanych z takim działaniem lub zaniechaniem,
- 4) możliwych bądź wyłączonych przez taką zgodę działaniach alternatywnych.

Omawiana definicja dotyczy wyłącznie wyrażenia zgody, wobec tego jeśli po przekazaniu powyższych informacji klient nie ustosunkował się do nich w żaden sposób, to należy przyjąć, że nie udzielił zgody; innymi słowy, milczenie klienta oznacza brak zgody.

Pojęcie zgody klienta pojawia się w art. 26a ust. 2, art. 29 ust. 2, art. 37 ust. 4 oraz art. 42 ust. 2 KERP. O wyrażaniu przez klienta zgody na określone działanie radcy prawnego jest także mowa w art. 32 ust. 1 oraz art. 34 ust. 4 KERP, jednak z treści tych przepisów wynika, że pojęcia tego użyto w innym kontekście niż określony w art. 5 pkt 9 KERP, ponieważ nie dotyczą one działań „w toku świadczenia pomocy prawnej”.

Dział II. Podstawowe zasady wykonywania zawodu oraz wartości i obowiązki etyczne radcy prawnego

Tomasz Jaroszyński

Art. 6.

Radca prawny, mając na uwadze treść roty ślubowania określonej w ustawie o radcach prawnych, obowiązany jest wykonywać czynności zawodowe rzetelnie i uczciwie, zgodnie z prawem, zasadami etyki zawodowej oraz dobrymi obyczajami.

1. Na mocy art. 6 KERP radcowie prawni zostają zobowiązani do wykonywania czynności zawodowych:
 - 1) rzetelnie,
 - 2) uczciwie,
 - 3) zgodnie z prawem,
 - 4) zgodnie z zasadami etyki zawodowej,
 - 5) zgodnie z dobrymi obyczajami.

Wypełniając ten obowiązek, radcowie prawni powinni uwzględniać treść roty ślubowania, która jest określona w ustawie o radcach prawnych.

2. Omawiany artykuł otwiera dział II KERP – „Podstawowe zasady wykonywania zawodu oraz wartości i obowiązki etyczne radcy prawnego”. Dział ten zawiera postanowienia o charakterze ogólnym (w tym kontekście można odnotować, że nie w pełni jasny sposób podzielono regulowaną materię między dział I, zatytułowany właśnie „Przepisy ogólne”, i dział II KERP), które stanowią zbiór najważniejszych zasad, jakimi powinni kierować się radcowie prawni, wykonując zawód, a jednocześnie postanowień, przez pryzmat których należy interpretować szczegółowe regulacje KERP. Artykuł 6 KERP ma charakter generalny, gdyż zawiera katalog przesłanek, których przestrzeganie jest wymagane przy wykonywaniu każdej czynności zawodowej przez radcę prawnego.

3. W art. 6 KERP wyeksponowano to, aby radcowie prawni, wykonując w opisany sposób czynności zawodowe, mieli na uwadze treść roty ślubowania określonej w ustawie o radcach prawnych. Zgodnie z art. 27 ust. 1 tej u.r.pr. **rota ślubowania** składanego przez radcę prawnego ma następujące brzmienie: „Ślubuję uroczyście w wykonywaniu zawodu radcy prawnego przyczyniać się do ochrony i umacniania porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, obowiązki zawodowe wypełniać sumiennie i zgodnie z przepisami prawa, zachować tajemnicę zawodową, postępować godnie i uczciwie, kierując się zasadami etyki radcy prawnego i sprawiedliwości”. Ślubowanie odbiera dziekan rady OIRP prowadzącej listę radców prawnych, na którą wpisany został radca prawny (art. 27 ust. 2 u.r.pr.) (zob. postanowienie NSA z 17.02.2016 r., II GSK 151/16, LEX nr 2036962). Złożenie ślubowania ma kluczowe znaczenie, gdyż – jak stanowi art. 23 u.r.pr. – prawo wykonywania zawodu radcy prawnego powstaje z chwilą dokonania wpisu na listę radców prawnych i złożenia ślubowania (zob. uwaga 5 do art. 1 KERP).
4. Przy analizie konstrukcji art. 6 KERP nasuwa się pytanie, jaki charakter ma wskazane odesłanie do ustawowo określonej rotę ślubowania radcowskiego. Posłużenie się sformułowaniem, iż radca prawny przy wykonywaniu czynności zawodowych musi **mieć na uwadze** treść rotę ślubowania, zdaje się sugerować, że owa treść ma stanowić swoiste uzupełnienie katalogu przesłanek wymienionych w art. 6 KERP. Radca prawny zatem powinien nie tylko zważać na to, aby wykonywać czynności zawodowe rzetelnie i uczciwie, zgodnie z prawem, zasadami etyki zawodowej oraz dobrymi obyczajami, ale również tak, jak zobowiązał się to czynić, składając ślubowanie. Pewną słabością tej konstrukcji jest to, że nawet bez wprowadzenia opisywanego rozwiązania do art. 6 KERP nie powinno ulegać wątpliwości, że przestrzeganie rotę ślubowania jest obowiązkiem każdego radcy prawnego. Można też przyjąć, że zobowiązanie do tego, żeby mieć na uwadze treść rotę ślubowania, ma być wskazówką interpretacyjną, co oznaczałoby, że oceniając dochowanie przez radcę prawnego wymogów określonych w art. 6 KERP, powinno się uwzględniać zawartość tej rotę.
5. W omawianej kwestii trzeba przyjrzeć się temu, jak wygląda zakres treści ustawowej rotę ślubowania w zestawieniu z art. 6 KERP. Po pierwsze, w rocie jest mowa o **wykonywaniu zawodu radcy prawnego i wypełnianiu obowiązków zawodowych**, w art. 6 KERP zaś – o **wykonywaniu czynności zawodowych**, postanowienia te dotyczą więc tożsamej płaszczyzny. Niemniej w rocie pojawia się także zobowiązanie do **postępowania godnie i uczciwie**

(bez odnoszenia tego obowiązku do wykonywania zawodu), co dotyczy sfery wykraczającej poza zakres art. 6 KERP. Po drugie, jeśli chodzi o przedmiotowy zakres zestawionych regulacji, trzeba odnotować, że w rocie ślubowania jest mowa o wypełnianiu obowiązków zawodowych zgodnie z przepisami prawa, postępowaniu uczciwie, kierowaniu się zasadami etyki radcy prawnego, co można uznać za tożsame z niektórymi przesłankami z art. 6 KERP (wykonywanie czynności zawodowych uczciwie, zgodnie z prawem i zgodnie z zasadami etyki zawodowej). Jednakże treść ustawowej roty obejmuje również zobowiązanie do przyczyniania się do ochrony i umacniania porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, wypełniania obowiązków zawodowych sumiennie, zachowania tajemnicy zawodowej, postępowania godnie i kierowania się zasadami sprawiedliwości, co wychodzi poza zakres art. 6 KERP.

6. Odnośnie do pojęcia **wykonywania czynności zawodowych** przez radcę prawnego można przyjąć, że stanowi ono uszczegółowienie pojęcia świadczenia pomocy prawnej. Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej (np. występowaniu przed sądem), na którą składają się liczne czynności zawodowe (np. sporządzenie pisma procesowego – więcej na ten temat zob. uwagi do art. 4 KERP). Nasuwa się natomiast pytanie, czy art. 6 KERP dotyczy tylko i wyłącznie wykonywania czynności zawodowych, jego brzmienie mogłoby na to bowiem wskazywać, jednakże trzeba pamiętać, że postanowienia KERP rozciągają się także na inne sfery działania radców prawnych. Jak stanowi art. 11 KERP, radca prawny jest obowiązany dbać o godność zawodu nie tylko przy wykonywaniu czynności zawodowych, ale również w działalności publicznej i w życiu prywatnym. Poza sferę wykonywania czynności zawodowych wykraczają także relacje radców prawnych z organami samorządu zawodowego (zob. dział VII KERP). Warto pamiętać, że do przestrzegania KERP zobligowani są również radcowie prawni niewykonyujący zawodu.
7. Zasada **rzetelności** jest powiązana z takimi obowiązkami zawodowymi jak niezależność i niezawisłość prawnika, a także z zakazem udzielania pomocy prawnej, która ułatwiałaby popełnienie przestępstwa lub wskazywałaby możliwość uniknięcia odpowiedzialności karnej. Niezależność radcy prawnego jest w tym przypadku gwarancją rzetelności doradztwa prawnego, która dzięki niej nie będzie opierać się na życzeniach lub sugestiiach klienta, lecz na wiedzy prawniczej i doświadczeniu samego prawnika. Zasada rzetelności ma zastosowanie przede wszystkim do roli doradcy prawnego, ale jest ważna także w przypadku innych ról zawodowych radców prawnych. Zasada ta jest jedną